

VII

U SASTAVU JUŽNE OPERATIVNE GRUPE

(15. decembar 1944 — 3. april 1945)

PRELAZAK PREKO DRINE

Radi bržeg pothranjivanja svojih snaga na srem-skom frontu, Nijemci su od Užica početkom decembra koristili, pored glavnog komunikacijskog pravca preko Sarajeva —• dolinom Bosne, i pomoćni — dolinom Drine. Komuniciranjem ovim drugim pravcem vezivali su za njega naše znatne snage, a istovremeno obezbjeđivali svoj glavni pravac. Isto tako Drina kao ozbiljna prepreka davala je pomoćnom pravcu izvjesnu sigurnost od brzog naleta naših snaga iz Srbije. Ovim pravcem povlačile su se početkom decembra Jedanaesta, 117. i »Princ Eugen« divizija. Pošto su prešle preko Drine kod Ljubovije nastavile su, uz neznatan otpor, preko Zvornika i Bijeljine za Brčko, organizujući defanzivan mostobran u rejonu Zvornika. Nešto kasnije, u drugoj polovini januara, otpočela je pomoćnim pravcem da se povlači iz rejona Vlasenice i 22. divizija sa 963. tvrđavskom brigadom.

Kada se glavnina naše 28. divizije prebacila preko Drine, 3. udarni korpus, razvučen i angažovan na prostoru od Bosne do Drine, nije imao dovoljno snaga da prekine, ili ozbiljno ugrozi pomoćni pravac povlačenja neprijatelja, jer je u to vrijeme vodio vrlo teške borbe

južno od Tuzle protiv nedićevsko-četničke grupacije, koja se pod pritiskom naših snaga, zajedno sa Nijemcima, povukla iz Srbije.

Ojačan snagama koje su se povukle drinskim pravcem, neprijatelj je 12. decembra otpočeo jake protivnapade na lijevo krilo naših snaga na sremskom frontu, koje mu je neposredno ugrozilo komunikaciju Brčko — Vinjkovci. Zbog toga je Vrhovni štab naredio Južnoj operativnoj grupi da hitno interveniše i spriječi dalje prebacivanje neprijateljskih snaga sa drinskog pravca na sremski front. U duhu ovog naređenja Štab Južne operativne grupe donio je odluku da jedinice sa sektora Užica prebaci na srednji i donji tok Drine, pređe preko rijeke, presiječe komunikaciju Zvornik — Bijeljina — Brčko, sa težnjom da razbije drinsku grupaciju ili je odbaci prema jugu i primora na povlačenje preko Vlasenice za Sarajevo — zaobilaznim i težim pravcem.¹

Od 7. do 15. decembra Južna operativna grupa prebacila se sa sektora Užica na srednji i donji tok Drine i grupisala se:

— 17. udarna divizija, sa 17. brigadom 28. divizije i 1. artiljerijskom brigadom — koje su joj privremeno bile potčinjene — na prostoriji sela: Radovinci — Lešnica — Loznica, sa zadatkom da forsira Drinu na širokom frontu,² postavi se zapadno od Bijeljine i Janje i presiječe komunikacije od Janje ka Bijeljini i Bijeljine ka Brčkom;

— 45. srpska divizija na sektoru Loznica — Osečina imala je zadatak da sa svoje dvije brigade pređe preko Drine za 17. divizijom, a sa jednom brigadom sa desne obale ometa vatrom saobraćaj neprijatelja na lijevoj obali — sjeverno od Zvornika;

— 23. srpska divizija na sektoru Ljubovije, s tim da forsira Drinu i dejstvuje pramcem: Drinjača — Zvornik, sadejstvujući u uništavanju neprijatelja na sektoru Zvornika. Jedna brigada sadejstvovaće 45. diviziji na desnoj obali Drine — u rejonu Zvornika;

¹ Zbornik 1/15, dok. 202, str. 591.

² Prelazak Drine na širokom frontu diktirao je nedostatak pontonirskih sredstava, odnosno orijentacija isključivo na mjesna priručna sredstva.

— 25. srpska divizija sa komunikacije Užice — Višegrad sadejstvovaće 2. proleterskoj diviziji u zauzimanju Užica, a potom će se prebaciti preko Valjeva u rejon Loznice.

Stab 17. divizije 6. decembra u 23 časa izdao je zapovijest za pokret, i poslije trodnevnog marša (prenoćivši u rejonu Valjeva i Osečine) divizija je stigla 10. decembra i razmjestila se na prostoriji: 6. proleterska brigada sa artiljerijskim divizionom divizije južno od Lešnice — na prostoriji sela Runjani — Obrež — Kozjak; 2. krajiška brigada, sa prvom hirurškom ekipom, u rejonu Loznice — selo Trbušnica; 15. majevička brigada, sa drugom hirurškom ekipom, na prostoriji sela Draginac — Cikote — Krivajci — D. Badanja; inžinjerijski bataljon, intendantura, divizijska bolnica i Stab divizije prebacili su se 9. decembra iz Valjeva za Loznicu.

Na novoj prostoriji 17. divizija se do 15. decembra odmarala, popunjavala novomobilisanim ljudstvom i sređivala; 2. krajiška i 15. majevička formirale su pete bataljone, a 6. proleterska brigada u toku 12. decembra pomjerila je svoja dva bataljona u rejon sela Badovinaca.

Forsiranje Drine divizija je trebalo da izvrši između Loznice i ušća Drine u Savu, s tim što će prethodno naći i prikupiti priručna sredstva za prelazak, jer formacijskih nije bilo. Usljed kiše Drina se izlila duž obiju obala, pa su jedinice tek poslije 15. decembra — kada je voda nešto opala — pronašle izvjestan broj čamaca, a nekoliko je napravljeno od drvene građe dobijene rušenjem napuštenih i dotrajalih kuća uz obalu (prevozili su najviše 4—5 boraca), izvukle potopljenu skelu kod Badovinaca i izvršile najnužnije pripreme. Prelazak je trebalo što prije preduzeti, jer neprijatelj još nije bio organizovao odbranu. Glavnina neprijatelja nalazila se od Zvornika prema Ljuboviji, sa mostobranom kod Zvornika i slabijim garnizonima u Janji i Bijeljini — koji su bili ojačani sa nešto ustaša, četnika i nedićevaca.

Kako se, prema izvještajima dobijenim iz Bijeljine i Janje, u tim mjestima nisu nalazile jače neprijateljeve snage, Stab 17. divizije je unekoliko izmijenio zamisao Štaba Južne grupe (po njegovom odobrenju) o prelasku preko Drine na svome odsjeku, pa je odlučio da se preko

Drine pređe u njenom donjem toku i stvori čvrst mostobran na lijevoj obali, za prelazak ostalih snaga iz Srbije u Semberiju, a da zatim dijelom snaga potisne neprijatelja prema jugu, a drugim dijelom prodire ka zapadu.³

Plan prelaska predviđao je da:

— 17. brigada 28. divizije pređe preko Drine kod sela Balatuna, likvidira četnike u selu Međašima, izbiye na komunikaciju Bijeljina — Bosanska Rača, produži prema selima Dvorovi i Petrovo Polje, tu smijeni 6. proletersku brigadu i zatvori pravce Bijeljina — Dvorovi i Bijeljina — Bujaklić ada;

— 6. proleterska brigada sa protivtenkovskim divizionom pređe preko Drine kod sela Badovinaca i u toku dana ostane prikrivena između Drine i njenih rukavaca Drinice i Starače, preko kojih će, kad podne mrak, preći i usmjeriti dejstva prema Dvorovima i Petrovom Polju, a pošto njih likvidira prebaciće glavninu na komunikaciju Bijeljina — Brezovo Polje, ostavljajući najnužniji dio snaga na mostobranu;

— 2. krajiška brigada prebaciće se kod Kurjačice i na zapadnoj uvici šume Kuračica obrazovati uži mostobran. Kad padne mrak, izbiće na komunikaciju Branjevo — Janja i prekinuti manjim snagama saobraćaj neprijatelja na njoj, a glavninom preći preko komunikacije Donja Trnova — Ugljevik i presjeći komunikaciju Janja — Koraj;

— artiljerijska brigada (haubički i minobacački divizion) sa vatrenih položaja iz rejonu Badovinaca potpomagaće prelazak 17. i 6. brigade. Artiljerijski divizion divizije (haubička i brdska baterija) sa vatrenih položaja Kurtovića ada — Lipica podržavaće prelazak 2. krajiške brigade, a protivtenkovski divizion artiljerijske brigade sa položaja Bojica ada — Jeremića ada — Koviljača, dejstvom na komunikaciju Šepak — Branjevo, sprečavaće neprijatelju saobraćaj duž puta Kozluk — Janja.

Što se tiče 28. i 38. divizije (na lijevoj obali Drine) predviđeno je da obje sadejstvuju 17. diviziji prilikom njenog prelaska; prva — dejstvujući na komunikaciji

³ Zbonufc 1/15, dok. 174 i 202, str. 461 i 590; 1/31, dok. 150, str. 744.

Janja — Kozluk a druga — na komunikaciji Zvornik — Kozluk.

Divizijska zapovijest (izdata 14. decembra u 23.50 časa) detaljno je odredila jedinicama postupke i zadatke.⁴ Prebacivanje je otpočelo 15. decembra na sva tri određena reiona. U toku dana neprijatelj nije pružao nikakav otpor; čak nije ni komunicirao od Zvornika prema Bijeljini. Jedinice su tek pred mrak stupile u borbeni dodir sa neprijateljem: oko 500—600 Nijemaca, uglavnom koncentrisanih na liniji Amajlije — Popovi — Ljeskovača, a sjevernije, na prostoriji Dvorovi — Svinjarevac — Brodac, oko 700 četnika i nedićevaca zajedno sa oko 100 ustaša. Zorom 16. decembra glavnina 6. proleterske brigade i 17. brigada 28. divizije napale su neprijatelja na čitavoj liniji odbrane i poslije teških borbi uspjele da ga potisnu prema Bijeljini, izbiju na komunikaciju Bijeljina — Sremska Rača i ovladaju selima Amajlije, Popovi,

⁴ *Zbornik* 1/15, dok. 174, str. 461.

Dvorovi, Dazdarevo, Brodac. Neprijatelj se uz podršku artiljerije i nešto tenkova zadržao na liniji: Kuzovrat — Petrovo Polje — Golo Brdo.

U toku dana 6. proleterska brigada uspjela je da skelom i čamcima prebaci sve svoje dijelove na lijevu obalu Drine i obrazuje mostobran na liniji sela Kučište — Popovi — Amajlije. Prebacivanje 17. brigade završeno je u zoru 17. decembra. Kako se 2. krajiška brigada u toku čitavog dana prebacivala pod vatrom neprijateljske artiljerije, i ona je tek noću 17/18. decembra uspjela da prebaci sve svoje dijelove na lijevu obalu. Uslijed sporog prebacivanja na sektoru Kurjačice, 15. majevička brigada prešla je preko rijeke u noći 16/17. decembra na sektoru Badovinaca, a slijedećeg dana izbila je do sela Mala Obarska i Donje Crnjeljevo. Tako su u toku 17. decembra, uglavnom, čitava 17. divizija i 17. brigada 28. divizije prebačene na lijevu obalu Drine, dok je artiljerijska brigada i dalje ostala na vatreim položajima na desnoj obali, podržavajući vatrom prodiranje 17. divizije ka Janji i Bijeljini. Istog dana 6. proleterska brigada u sadejstvu sa jedinicama 17. brigade produžila je prema Bijeljini i u žestokim borbama tokom čitavog dana uspjela da potisne Nijemce sa Golog Brda i Petrovog Polja, potpuno razbije četnike i nedićevce u rejonu Dvorova i postavi se na liniju Kuzovrat — Petrovo Polje — Trnjaci — Golo Brdo.

Poslije prikupljanja u rejonu Dvorova, 17. brigada, preko sela Mala Obarska, izbila je na komunikaciju Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko i postavila dva bataljona prema Bijeljini na liniju k. 117 — k. 112 (Subare), a dva bataljona prema Brezovom Polju na položaje duž Crvenog potoka (k. 177 —• 106 — Krušik). Za vrijeme pokreta protjerala je manje četničke grupe iz Donje Mahale i sela Donje Čadavice.

U zoru 18. decembra 2. krajiška brigada dijelom snaga protjerala je neprijatelja iz Janje. Sa ostalim snagama sadejstvovala je 21. brigadi 28. divizije protiv 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« (na komunikaciji Zvornik — Janja, rejon Branjeva) koji je imao zadatak da se probije u Bijelinu.

...»»» ..

Druga krajiška se prebacuje preko Drine, decembar 1944.

Pošto je Štab 17. divizije planirao da sa dvije brigade 18. decembra likvidira garnizon u Bijeljini, noću 17/18. decembra prebacio je artiljerijsku brigadu na vatrene položaje istočno od sela Popova, radi što efikasnije podrške. Međutim, artiljerijska brigada bila je 17. diviziji samo pridata radi podrške forsiranja, pa je za njeno prebacivanje na lijevu obalu Drine trebalo tražiti odobrenje od komandanta Južne operativne grupe. Pošto to nije učinjeno, brigada je 22/23. decembra, po naređenju komandanta Južne operativne grupe, vraćena na desnu obalu, a komandantu 17. divizije je oštro zamjereno što je prekoračio ovlašćenje. Zapravo, vraćeni su haubički i minobacački divizion, koji su vatrom sa desne obale podržavali jedinice na mostobranu, dok je protivtenkovski divizion i dalje ostao na mostobranu — radi njegove neposredne zaštite.

BORBE NA LIJEVOJ OBALI DRINE I NAPADI NA BIJEJLINU (18. DO 31. DECEMBRA)

Pritisnut uz Drinu sa zapada (od Drinjače do Zvonika) jedinicama 3. korpusa, neprijatelj je upotrijebio sve snage da se probije prema Bijeljini. Poslije ogorčenih borbi 18. decembra odbacio je jedinice 28. divizije i dije-

love 2. krajiške brigade sa komunikacije Zvornik — Bijeljina prema selima: Šepak, Donja Pilića i Bjeloševac, a pred mrak se probio od Šepka i Branjeva preko sela Glavičice i Batara za Janju, koju je ponovo zauzeo i nastavio kretanje prema Bijeljini.

Oko 10 časova, odlukom Štaba divizije, 6. proleterska i 15. majevička brigada, uz podršku artiljerije, napale su Bijeljinu i tokom dana ovladale većim dijelom grada. Neprijatelj se povukao prema željezničkoj stanici i silosu i otuda, pa i iz nekih tvrdih zgrada, davao žilav otpor. Pošto je neprijateljska motorizovana kolona pred mrak uspjela da se probije od Branjeva preko Janje za Bijeljinu, brigade su se u toku noći povukle iz grada, s tim što je 6. proleterska dijelom snaga prihvatila borbu protiv nadiruće kolone od Janje, a glavninom čvrsto zaposjela mostobran kod Amajlija i Popova, dok je 15. majevička brigada sa prostorijske sela Obarske čvrsto zaposjela komunikaciju Bijeljina — Crnjelovo.

Neprijatelj je 19. decembra nastavio vrlo uporno da se probija od Zvornika prema Bijeljini i dalje preko Brezova Polja, za Brčko, ali su ga na položajima Suljin Han — Šubare dočekale jedinice 17. brigade 28. divizije i uz osjetne gubitke vratile u Bijeljinu. U toku dana 6. proleterska odbacila je neprijatelja, koji se kretao od Janje u pravcu Amajlija, čvrsto držeći mostobran sa isturenim dijelovima na liniji Golo Brdo —• Trnjaci — Petrovo Polje. Rokirajući dio snaga na komunikaciju Bijeljina — Brezovo Polje, 15. majevička brigada razmjestila se na prostorijske: Vršani — Donji Dragaljevac — Obarska. U popodnevnom časovima brigada je Skod sela Bukovice razbila i protjerala prema Brčkom veću četničku grupu i zarobila 60 četnika. Druga krajiška brigada sa prostorijske Suho Polje — Čadavica zatvorila je pravac Bijeljina — Koraj — Čelić, sudarivši se sa manjim njemačkim snagama koje su pokušavale da se probiju prema Suhom Polju i Koraju. Protivtenkovski divizion pridat je 6. proleterskoj brigadi i postavljen na vatrene položaje za odbranu mostobrana, a inženjerski bataljon na mostobran. Štab divizije u selu Popovi.⁵

⁵ Zbornik 1/15, dok. 202, str. 590 i 1/15, dok. 150, str. 744.

Štab 17. udarne divizije primio je 19. decembra od Štaba Južne grupe divizije slijedeći radiogram:

1. — Dosadašnji način dejstva naših jedinica na levoj obali Drine sveo se samo na počesno zalaganje pojedinih bataljona i brigada. Ovo nije dalo željene rezultate, već je omogućilo probijanje neprijateljske prethodnice.

2. — Obzirom na raspored i jačinu neprijatelja kod Bijeljine i Zvornika, imamo sve uslove za počesno uništenje ovih grupa, napadajući neprijatelja na pogodnom mestu sa jačim i grupisanim našim snagama.

3. — U tom cilju vršimo sledeću podelu:

a) Sektor Bijeljina — Janja od r. Save na jug do linije Kurjačica — s. Banjica — Priboj (sve zaključno) 17. i 28. divizija, sa zadatkom uništenja Bijeljinske neprijateljske grupe.⁶

b) Sektor Kozluk — Zvornik — Drinjača južno od linije Kurjačica — Banjica — Priboj: 23. 45. i 38. divizija pod rukovodstvom Štaba XIV korpusa, sa zadatkom uništenja Zvorničke neprijateljske grupe na obema obalama. U cilju objedinjavanja dejstva 38. i 45. divizije odrediti jednog člana Štaba XIV korpusa koji će se nalaziti kod Štaba 45. divizije.

Istoga dana Štab 17. divizije odlučio je da sa 28. divizijom presiječe pravac Zvornik — Bijeljina i obezbijedi 17. diviziji da ojačanom brigadom likvidira neprijateljske snage u Bijeljini, a glavninom snaga napadne neprijatelja duž komunikacije Bijeljina — Brčko. Zato je 20. decembra orijentisao 28. diviziju južno od komunikacije Bijeljina — Koraj, sa zadatkom da presiječe komunikaciju Zvornik — Bijeljina i zatvori pravac Bijeljina — Koraj. Da bi 28. divizija bila kompletirana, naređeno je 19. decembra 17. brigadi da se sa komunikacije Bijeljina — Brezovo Polje prebaci na komunikaciju Bijeljina — Koraj (rejon Gornja Čadavica — Zabrđe). Ka prostorijski sela Čelić — Pukiš pomjerena je 2. krajiška brigada sa zadatkom da proдре u pozadinu neprijatelja radi njegovog što neposrednijeg ugrožavanja i vezivanja oko Brčkog. Brigada je poslije izbijanja na naznačenu prostoriju, u toku 21, 22. i 23. decembra vodila borbe protiv jače grupe Nijemaca, belogardejaca, ustaša i četnika na liniji sela Pu-

⁶ Prethodnog dana naređenjem komandanta Južne grupe divizija 28. divizija privremeno je stavljena pod komandu Štaba 17. udarne divizije. *Zbornik* 1/15, dok. 202, str. 596, .

kiš — Čelić — Piperi, koju su Nijemci uporno branili radi obezbjeđenja komunikacije Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko.

Sa njemačkom motorizovanom kolonom, koja se probijala od Bijeljine preko Brezova Polja za Brčko, sudarila se 20. decembra 15. majevička brigada. Poslije ogorčene borbe prsa u prsa neprijatelj je uspio, i pored velikih gubitaka, da odbaci brigadu sa komunikacije Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko i njome nastavi saobraćaj. Brigada je imala 22 poginula, među kojima je bio i komandant brigade kapetan Vlado Karanović, i 67 ranjenih boraca i starješina. Brigada se povukla na položaj Donja Mahala — Gradac (t. 100) — Donje Crnjelovo — Grede i odatle napadala kolone na komunikaciji Bijeljina — Brčko, a 22. decembra prebacila se na prostoriju sela Dragaljevac — Čadavica.

Uz podršku 1. artiljerijske brigade 6. proleterska brigada napala je Bijeljinu noću 20/21. decembra. Napad nije uspio, pa se brigada povukla pred zorom na polazne položaje radi odbrane mostobrana Dvorovi — Petrovo Polje — Amajlije. Nijemci su 22. decembra iz Bijeljine napali mostobran, ali su odbijeni. Međutim, u toku dana jedna jača njemačka kolona od Janje odbacila je 23. brigadu 45. divizije prema Drini i sa juga napala 6. proletersku brigadu, uspjevši da ovlada Amajlijama i Petrovim poljem, te tako ugrozi mostobran. Tom prilikom u rejonu Amajlije izgubljena su 2 protivtenkovska topa iz protivtenkovskog divizion 1. artiljerijske brigade, jer se zbog blatnjavog terena nisu mogla blagovremeno izvući.

Usljed novonastale situacije u rejonu mostobrana, haubički i minobacački divizion artiljerijske brigade hitno su prebačeni na desnu obalu Drine, radi podrške jedinica na užem mostobranu. Noću 22/23. decembra, dijelovi 6. proleterske, u sadejstvu sa jedinicama 23. brigade, napali su neprijatelja na položaju Petrovo Polje — Amajlije i ovladali Amajlijama.

Zorom je neprijatelj⁷ iz Bijeljine jačom lijevom kolonom krenuo preko Dvorova na Balatun, a desnom, nešto

⁷ U širem rejonu Bijeljine nalazili su se dijelovi 14. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« i borbena grupa »Skenderbeg«.

slabijom, preko Petrova Polja na Amajlije. Poslije vrlo oštiri borbi neprijatelj je lijevom kolonom prodro u pravcu Balatuna i razdvojio snage 6. proleterske brigade, odbacivši dva bataljona zapadno od (komunikacije, a druga dva i dijelove 23. brigade do rukavca Drinice. Desna kolona ovladala je Amajlijama i izbila na Drinicu. Time je bio ugrožen uži, Badovinački mostobran, na kome je nastala pometnja, ali su ubrzo dva bataljona 6. proleterske brigade čvrsto zaposjela mostobran na liniji Međaši — Bujuklić ada — Popovi, prihvatajući jedinice divizije. Iako se tokom dana situacija na mostobranu prilično sredila, još je bila vrlo ozbiljna, jer je neprijatelj stalno napadao nastojeći da naše jedinice nabaci na Drinu. S obzirom da je kapacitet plovnih sredstava bio mali, te se jedinice nisu mogle u toku noći prebaciti na desnu obalu, Štab 17. divizije je odlučio da se jedinice sa protivtenkovskim d'ivizionom ukopaju i brane mostobran, a da se samo komore prebacuju.

U popodnevним časovima neprijatelj je i posljednjim svojim dijelovima napustio Janju, nastupajući širokim frontom prema Bijeljini, primoravši 23. brigadu da odstupi prema Badovinačkom mostobranu. Do mraka neprijatelj je čvrsto zaposjeo položaje na liniji sela Patkovača — Golo Brdo — Amajlije.

Smatrajući da je situacija na mostobranu zaista kritična, komandant Južne operativne grupe divizija uputio je u Badovince svog načelnika Štaba (general-major Ljubo Vučković) da ispita situaciju i sa Štabom 17. divizije donese odluku o daljim dejstvima. Poslije upoznavanja sa situacijom, general Vučković je u potpunosti prihvatio već donesenu odluku Štaba 17. divizije o postupku na mostobranu, s tim što je odlučeno da 23. brigada pokuša (u toku noći 23/24. decembra) da se probije uz Drinu ka Janji i uđe u sastav svoje divizije. Takođe je odlučeno da 1. artiljerijska brigada ostane na vatrenim položajima istočno od Badovinaca, radi podrške mostobrana. Ako popusti pritisak neprijatelja na mostobranu, da se 6. proleterska sa Štabom divizije prebaci zapadno od komunikacije Bijeljina — Brezovo Polje. Takva odluka proizašla je iz direktive komandanta Južne operativne grupe (koju je prenio Štabu 17. divizije načelnik Štaba grupe), prema

kojoj su 17. i 28. divizija trebale da se postave južno od linije Bijeljina — Čelić, radi dejstva na lijevi bok neprijatelja koji se povlačio od Bijeljine ka Brčkom. Dalje komuniciranje sa jedinicama na lijevoj obali Drine obavljalo se isključivo preko prelaza kod Kurjačice.

Noću 23/24. decembra dva bataljona 6. proleterske brigade, koji su bili odbačeni zapadno od komunikacije Bijeljina — Rača, prikupili su se sa Štabom i ostalim dijelovima brigade u selu Obarskoj. Poslije povezivanja sa 15. majevičkom brigadom, oni su se prebacili preko komunikacije Bijeljina — Brčko u rejon Dragaljevca. Dva bataljona 6. brigade sa dijelom Štaba brigade, u sadejstvu sa 23. brigadom 45. srpske divizije, čvrsto su zaposjeli Badovinački mostoban i na njemu vodili uporne borbe 24. i 25. decembra, jer je neprijatelj svim silama nastojao da ga likvidira.

U toku noći 23. brigada nije uspjela da se probije uz Drinu ka Janji, pa je posjela —• na lijevom krilu mostobrana —• liniju Taborište — Popovi, spremna da se slijedeće noći prebaci preko mostobrana i orijentiše na prelaze kod Kurjačice. Pozadinski dijelovi su joj još u toku noći prebačeni u rejon Badovinaca. Iste noći prebacila se 15. majevička brigada na prostoriju sela Gornji Dragaljevac — Točak — Obradovo brdo — Čađavica, dejstvujući na komunikaciji Bijeljina — Brčko, dok je 2. krajiška brigada vodila borbe na komunikaciji Brčko — Tuzla (dionica Čelić —• Pukiš).

Noću 25/26. decembra dijelovi 6. proleterske brigade pomjerali su se na prostoriju sela Suho Polje — Modran, a 15. majevička brigada se rokirala prema selima Bukovici i Zabrdju.

Na novoj prostoriji jedinice 17. divizije ostale su do 30. decembra, napadajući sa juga na neprijatelja koji se kretao komunikacijom Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko.

Pošto su obezbijedili prebacivanje 23. brigade (noću 25/26. decembra), dva bataljona 6. proleterske i dijelovi Štaba brigade povukli su se sa mostobrana na desnu obalu Drine, a zatim kod Kurjačice ponovo se prebacili na lijevu obalu i 27. decembra stigli u sastav brigade (selo Modran).

Jedinice 3. korpusa u sadejstvu sa 23. srpskom divizijom razbile su 27/28. decembra četničko-nedićevsku grupu istočno od Tuzle goneći je potom dolinom Spreče ka Ozrenu.⁷ Međutim, kako je time Tuzla ostala sa sjevera nezaštićena, Štab Južne operativne grupe divizija pomjerio je 30. decembra 17. diviziju na komunikaciju Brčko — Tuzla i ubrzao prebacivanje 25. srpske divizije preko Drine, orijentišući je ka Tuzli.

Povlačenjem sa Badovinačkog mostobrana i prebacivanjem glavnih snaga na lijevu obalu Drine, naše operacije u dolini donjeg toka Drine uglavnom su bile završene.

U borbama na lijevoj obali Drine došlo je do ozbiljnih propusta — naročito kod 17. divizije, i pored naše osjetne nadmoćnosti. Neprijatelj se poslije desetodnevnih borbi probio sa Zvorničkog mostobrana i južno od Save, na liniji Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko, organizovao novi mostobran. Ovakva situacija je nastala zato što su naše jedinice, slabo obaviještene o snagama i namjerama neprijatelja, pogrešno grupisane i usmjerene. Mjesto da se čitava 17. divizija, odmah pošto je prešla preko Drine, orijentiše na zahvat Janje, odnosno da u sadejstvu sa glavninom 28. divizije odlučno napadne neprijatelja na komunikaciji od Šepka do Johovca, ona glavninu angažuje sjeverno od Bijeljine protiv sporednih snaga i oko priprema za napad na Bijeljinu koju su branile dosta slabe snage Nijemaca i zelenokadrovaca. Međutim, trebalo je odmah (noću 15/16) prebaciti artiljeriju i postaviti se na vatrene položaje na liniji Janja — Modran, a biti spreman i za protivtenkovsku borbu. Za likvidaciju posada oko Bijeljine i blokadu same varoši dovoljna je bila 17. brigada 28. divizije. Koncentričnim napadom sa sjeverozapada 17. i 28. divizijom a sa jugoistoka jedinicama 3. i 14. korpusa, postojali su svi uslovi da se dijelovi 14. puka 7. SS divizije i grupa »Skenderbeg« razbiju, potis-

⁷ Četnici i nedićevci (oko 8000 ljudi), koji su se sa Nijemcima, pod pritiskom naših snaga, povukli iz Srbije, obrazovali su Srpski udarni korpus jugoslovenske vojske u otadžbini i imali namjeru da zauzmu Tuzlu. Vezujući nekoliko dana znatan dio naših snaga, u velikoj mjeri omogućili su Nijemcima da se povuku ka sjeveru.

nu prema jugu ili bar blokiraju na Zvorničkom mostobranu. Ovaj propust Štaba 17. divizije uočio je Štab Južne operativne grupe, ali tek 19. decembra, kada se prethodnica njemačkih snaga sa mostobrana (14. SS puk) probila za Janju i Bijeljinu i preduzela uporne napade na Badočinački mostobran, vezujući u slijedećih pet dana 6. proletersku brigadu, 23. brigadu 45. divizije i 1. artiljerijsku brigadu.

U borbama za odbranu mostobrana 6. proleterska brigada pretrpjela je ogromne gubitke (153 poginula, 528 ranjenih, 17 kontuzovanih i 15 nestalih), odnosno u deseto-dnevnim borbama 17. i 28. divizija imale su: 289 poginulih, 870 ranjenih i 43 nestala. Prilikom odbrane mostobrana 23. brigada 45. divizije imala je: 75 poginulih, 191 ranjenog i 293 nestala.⁸ Neprijatelju su, prema neproverjenim podacima, nanijeti gubici od oko 3.500 izbačenih iz stroja i 147 zarobljenih, ali su ove brojke, vjerovatno, pretjerane.

Neprijatelj se poslije uspelog proboja od Zvornika povukao u Bijeljinu, držeći mostobran južno od Save — u zahvatu komunikacije Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko, sa jačim uporištima u Bijeljini, Brezovom Polju i Brčkom. U Bijeljini se nalazila pukovska grupa »Skenderbeg«⁹ (4 bataljona) sa dosta automatskog oružja, artiljerijskim divizionom i četom samohodnih oruđa i nešto tenkova, zatim nešto vojnika 3. gorskog zdruga (zelenokadrovci), ustaša i četnika Majevičkog korpusa. Spoljna odbrana Bijeljine organizovana je na liniji Dvorovi — Petrovo Selo — Amajlije — Patkovača — Fincov Salaš — Suljin Han. U Brezovom Polju Nijemci su držali snage od čete do bataljona, sa nešto četnika i zelenokadrovaca, koje su kontrolisale cestu prema Brčkom i Bijeljini.

Širi rejon Brčkog branili su: dijelovi 7. SS divizije, jedinice 12. ustaško-domobranske divizije, ostaci 1. i 2. puka Ruskog zaštitnog korpusa, nešto četnika i zelenokadrovaca. Spoljna odbrana nalazila se na liniji Brka —

⁸ Zbornik IV/31, dok. 130 i 150.

⁹ Ostaci razbijene 21. SS divizije u izvornom dijelu Lima koncem jula 1944.

Potočari — Brezovik, sa jakim isturenim uporištem na komunikaciji Brčko — Tuzla (u rejonu sela Čelića, Ratkovića, Pukiša).¹⁰

*

Za presijecanje komunikacijskog pravca dolinom Bosne, nužno> je bilo srediti jedinice, u izvjesnoj mjeri reorganizovati ih, popuniti i odmoriti, pa i likvidirati neprijateljska uporišta u Bijeljini, Brezovom Polju i na komunikaciji Brčko — Čelić. U vezi s time izvršena je izvjesna pregrupacija i dati novi zadaci Južnoj operativnoj grupi. Tako je 17. udarnoj diviziji naređeno da likvidira neprijateljska uporišta Čelić —• Ratković —• Pukiš, a zatim da se postavi na prostoriju: Koraj — Maleševci — Lopare — Čelić, radi dejstva na komunikaciju Brezovo Polje — Brčko i čišćenja prostorije sela Priboj — Lopare od četničkih bandi, jednovremeno čvrsto zatvarajući pravac Brčko —• Tuzla.

Zadatak 28. divizije bio je da sa prostorije Janja — Suho Polje — Čađavica — Srednji Dragaljevac dejstvuje na komunikaciju Bijeljina — Brezovo Polje i u povoljnom momentu likvidira neprijateljski garnizon u Bijeljini.¹¹

Radi izvršenog postavljenog zadatka jedinice 17. divizije, poslije pokreta 30. i 31. decembra, razmjestile su se: 2. krajiška brigada na prostoriji Koraj —• Brda — Mirosavci —• Milino Selo, sa zadatkom izviđanja i obezbjeđenja od Čelića, 6. proleeterska brigada na prostoriji Maleševci — Bogutovo Selo —• Ugljevik radi čišćenja prostorije sela Lopare od četničkih bandi, a kao divizijska rezerva spremna za intervenciju na komunikaciji Brčko — Čelić; 15. majevička brigada na prostoriji Mrtvica — Piperici —• Korenita, sa zadatkom da izviđa i dejstvuje na komunikacijama Brezovo Polje — Brčko i Brčko —• Pukiš, spremna da u sadejstvu sa 2. krajiškom brigadom likvidira uporište Pukiš; 1. artiljerijska brigada na desnoj obali Drine (po divizionima raspoređena na prostoriji sela

¹⁰ Zbornik IV/23, dok. 12, str. 56; objašnjenje 4 i 5; *Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945*, str. 427.

¹¹ Zbornik IV/31, dok. 141, str. 693; IV/32, dok. 12, str. 55.

Lipnički Šor — Kozjak i Lađevci — Badovinci) orijentisana prema komunikaciji Kozluk — Branjevo — Janja; inženjerski bataljon u Badovincima i Kurjačici, radi osiguranja prelaska preko Drine i održavanja veze sa Štabom Južne operativne grupe; Štab divizije u Koraju, a divizij-ska bolnica u Badovincima kod Kurjačice.

Opšti zaključak iz operacije na donjem toku Drine mogao bi se svesti na konstataciju: neprijatelju su nani-jeti osjetni gubici i usporen je dolazak njegovih dijelova na sremski front; zauzimanjem uporišta Zvornik i Janja, iako dosta kasno, presječen mu je komunikacijski pravac dolinom Drine, te tako stvoreni povoljni uslovi za dalje prodiranje naših snaga na glavni komunikacijski pravac neprijatelja u dolini Bosne; međutim glavni zadatak Juž-ne operativne grupe — uništenje ili odbacivanje neprija-telja preko Vlasenice ka Sarajevu — nije postignut, a u tom sklopu ni zadatak 17. divizije — oslobođenje Bije-ljine. Glavni uzroci što 17. divizija to nije postigla bili bi:

— Štab divizije, pa i štabovi brigada i bataljona, raz-matrali su situaciju pretežno u okviru samo svoje jedi-nice, te su isključivo na osnovi nje donosili odluke o anga-žovanju i stepenu zalaganja u borbama. Rijetki su bili pri-mjeri da je neki od štabova solidno razmatrao opšti glavni zadatak, i na osnovi njega, vodeći računa o situaciji kod susjeda, donosio odluku. Zato je i dolazilo do nepovezanog angažovanja jedinica, a time i nepotpunog izvršavanja zadataka (napad na Bijeljini 18. decembra). Ispoljila se u velikoj mjeri i navika iz partizanskog načina ratovanja: da pojedini štabovi lako mijenjaju svoje odluke, ne sagle-davajući posljedice koje takav način rada prouzrokuje kod bližih i daljih susjeda pri izvršenju opšteg zadatka (samo-voljno napuštanje borbe na liniji Branjevo — Šepak, 18. decembra, od strane 28. divizije i 2. krajiške brigade). Te naše slabosti neprijatelj je u punoj mjeri iskoristio: kon-centrišući snage na svom glavnom pravcu, uvijek je ma-nje-više uspijevaio da izvrši proboj ili zaobiđe naše po-ložaje.

— Iako smo gotovo u svim borbama imali preimućstvo u ljudstvu, ipak ga nismo znali iskoristiti. U borbu se ula-zilo bez dovoljno priprema, bez potpuno razrađenih zada-taka većim i manjim jedinicama. Pri odbrani nekih

položaja ili u napadu na pojedinim pravcima bilo je nepotrebnog nagomilavanja ljudstva, što je umanjivalo borbenu sposobnost jedinica, a uz to su bez potrebe pretrpljeni dosta osjetni gubici. Nije se dovoljno shvatila važnost rezervi pa ih štabovi nisu redovno ostavljali, a ukoliko su i bile predviđene, bile su mahom preslabe i daleko pozadi borbene linije, te se u potrebnom času nisu mogle brzo upotrebiti — bilo za prihvati, bilo za odlučan protivnapad kada bi neprijatelj u potpunosti otkrio svoje namjere. Vatru artiljerije nismo znali dobro organizovati, uslijed nedostajanja obučanih i iakusnih artiljerijskih starješina i ograničene količine municije. Vatra artiljerije, bacača i teškog automatskog oružja nije bila čvrsto povezivana s pokretom pješadije, pa se zato redovno dešavalo da pješadija zakasni i ne iskoristi u potpunosti artiljerijsku pripremu. U takvoj situaciji moralo se pribjegavati bombašima — »partizanskoj artiljeriji« — i noćnim napadima.

— Štab 17. divizije i štabovi brigada izdavali su zapovijesti za borbu sa velike udaljenosti, bez dovoljno podataka o neprijatelju i bez poznavanja zemljišta — isključivo se oslanjajući na kartu. Rijetkost je bila da, pored pisane zapovijesti po karti, neki štab izvede na osmatračnicu potčinjene štabove, da bi zajedno razmotrili situaciju, osmotrili neprijateljske položaje, dopunili i konkretizovali na licu mjesta već izdatu pismenu zapovijest.

Sve slabosti bile su rezultat neuvježbanosti starješinskog i boračkog sastava, kao i činjenice da se nije imalo dovoljno vremena za rješavanje mnogobrojnih problema koje je nametnuo prelazak sa pretežno partizanskog na frontalni način ratovanja. Osim toga ogromna većina boraca, desetara i vodnika bila je neobučena i bez ikakvog iskustva ili sa malim borbenim iskustvom.

Brojno stanje i naoružanje divizije 31. decembra 1944. godine bilo je: boraca i rukovodilaca 8.188, od toga 332 žene; jahaćih, tovarnih i teglećih konja 946; jednoosovinskih i dvoosovinskih kola 178; osobnih i terenskih automobila 10; motocikla 5 i bicikla 2; pušaka 6.696; puškomitraljeza 389; mitraljeza 12; automata 430; revolvera 320; minobacača od 50 mm 18; minobacača 81 i 82 mm 66; mino-

bacača 120 mm 20; protivtenkovskih pušaka 16; protivtenkovskih topova 45, 47 i 76 mm 9; topova 76 mm 20; haubica 122 mm 4.¹²

Stečena iskustva Stab Južne operativne grupe je analizirao i u obliku uputstva dostavio potčinjenim divizijama, s tim da se proradi u svim štabovima.¹³

U uputstvima se (ovdje izvodno navedeno) preporučilo: grupisanje snaga, mora da izražava ideju manevra; stalno imati potrebne rezerve, a na mjestima sa kojih se mogu blagovremeno upotrijebiti — za odlučni udar ili pariranje manevra neprijatelja; viši rukovodioci treba da donose odluku na temeljnoj procjeni situacije i da stalno drže inicijativu; čelo marševske kolone neprijatelja zadržavati manjim snagama, dok ga glavne snage napadaju s boka, nastojeći da kolonu presijeku na više manjih dijelova — radi počesnog tučenja; i najmanji prodor iskoristiti za proširenje uspjeha (rezervom); jaki vatreni oslonac se blokira najnužnijim snagama, a ostale nastavljaju prodiranje; u cilju brzog prodiranja, obilaska, obuhvata i odsijecanja pojedinih oslonaca od ostalog sistema odbrane, energično nadirati dolinama i jarugama; sadejstvu pješadije sa artiljerijom i svim pratećim oruđima mora se posvetiti naročita pažnja; noćni napad, načelno, ima malo izgleda na uspjeh, osim ako je dobro poznato zemljište, svestrane pripreme izvršene danju, tačno određeni i ograničeni ciljevi i dr.; naglašena je važnost neprekidnih veza; svi štabovi i jedinice moraju imati izviđačke organe. Ako se na drugi način ne mogu prikupiti podaci o neprijatelju, korišće se nasilno izviđanje. Hvatati žive neprijateljske vojnike, a naročito podoficire i oficire: cijelo bojište mora se neprekidno osmatrati preko mreže artiljerijskih i komandnih osmatračnica; obavještajna služba treba da bude ofanzivnija i sistematska. Podjela na rejone, odsjeke i sektore je osnova ove službe. Koristiti uhode; uzajamno obavještavanje (sa susjedima) i po dubini obavezno je. Podatke što prije srediti, provjeriti, dostaviti i naglasiti njihove izvore i sigurnost; izvještaje višem štabu redovno slati; biti objektivan u iznošenju gubitaka neprijatelja i naših jedinica; utvrđivanje obavezno koristiti u napadu i odbrani; sve veće pokrete vršiti noću, a samo izuzetno danju, i to prikrivenim pravcima; rukovodioci treba da imaju više stvaralačke inicijative; pri forsiranju rijeka težiti da se što prije izbjegne zavisnost od mjesta prelaska. Izvršiti sve pripreme za brzo i lako manevrisanje plovnim sredstvima, te da se u slučaju potrebe može promijeniti komunikacijski pravac; stvoriti punu disciplinu vatre i maksimalnu štednju municije. U isto vrijeme odrediti rezervu municije, koju jedinice moraju i smiju trošiti samo po naročitom odobrenju.

¹² Zbornik IV/32, dok. 2, str. 10.

¹³ Zbornik 1/15, dok. 202, str. 590.

U SEMBERIJI I NA MAJEVXC I

(januar i februar 1945)

Poslije prebacivanja zapadno od komunikacije Janja — Bijeljina, 17. divizija se poslije 8 mjeseci borbi ponovo našla na teritoriji gdje je formirana. Dolazak starih boraca divizije, koji su sada već gotovo svi bili vojni ili politički rukovodioci, praćen je s velikim oduševljenjem naroda ustaničke Semberije i Majevice. Naročito topao doček priredili su borci Majevičkog odreda.

Na navedenoj prostori 17. divizija se odmarala i sređivala, izviđajući i obezbjeđujući se od neprijatelja — ali za kratko. Pokušaj napada 2. krajiške i 15. majevičke brigade (noću 3/4. januara) na uporišta na liniji Čelić — Pukiš, zbog slabe artiljerijske podrške i nesinhronizovanog dejstva nije uspio, pa su se jedinice povukle na polazne položaje, s tim što je 15. majevička brigada rokirana malo udesno — prema Bijeljini (na prostori sela Bukovica — Dragaljevac — Čadavica), radi pritiska na komunikaciju Bijeljina — Brčko i kontrolu ceste od Bijeljine preko Suljin Hana za Koraj. Pri izbijanju na određenu prostori (5. januara) brigada je stupila u borbu protiv jače grupe bjelogardejaca i četnika i pred sami mrak protjerala je prema Bijeljini. Neprijatelj je imao 15 poginulih, nešto ranjenih i 32 zarobljena, a brigada 8 poginulih i 18 ranjenih.

Vrlo oštre borbe vodila je 2. krajiška brigada 6. januara protiv bjelogardejaca i manjeg broja Nijemaca koji su od Čelića napadali položaje u rejonu sela Mirosavaca, težeći da ovladaju kotom 371. Pretrpjevši gubitke od 18 mrtvih, nešto više ranjenih i 27 zarobljenih, neprijatelj se u popodnevrim časovima povukao u Čelić i Pukiš. Gubici brigade: 1 poginuo i 8 ranjenih.

U vezi sa zadatkom 2. armije¹⁴ NOV — da spriječi prodiranje dijelova 22. njemačke divizije i 963. tvrđavske

¹⁴ Formirana naredbom Vrhovnog štaba 1. januara 1945. godine. U njen sastav ušao je 14. korpus (23. 25. i 45. divizija), 17. i 28. udarna divizija, tj. dosadašnje jedinice Južne operativne grupe. Istom naredbom operativno joj je potčinjen i 3. korpus (27. i 38. divizija sa partizanskim odredima u istočnoj Bosni).

brigade od Ylasenice na sjever (ka Tuzli ili Bijeljini), 17. divizija dobila je zadatak da čvrsto zatvori pravac Brčko — Čelić — Tuzla i likvidira uporišta Čelić i Pukiš. Granica zone dejstva divizije: desno, lijeva granica 28. divizije (Smiljevac — Mirosavci — Priboj — Jelica, k. 915), a lijevo: Bijela — Okresanica (k. 815) — Lisovići — Dobrnja.¹⁵

Radi izvršenja dobijenog zadatka Štab 17. divizije izdao je 6. januara u 18 časova slijedeću zapovijest: 6. proleterska brigada prebaciće se na prostoriju: Vakuf — Lukići — Tadići — Brđani — Mačkovac, radi pritiska na komunikaciju Čelić — Lopare, isturajući dio snaga na Debelo brdo; tri bataljona 2. krajiške brigade sa prostorije Pirkovci — Vukosavci — Lopare zatvoriće pravac Čelić — Lopare, uz sadejstvo sa bataljonima 6. proleterske brigade, a sa dva bataljona — sa prostorije Mirosavci — Kamenita kosa — Zutavka — vršiće pritisak na komunikaciju Čelić — Lopare i kontrolisati cestu Čelić — Koraj; 15. majevička brigada prebaciće se zapadno od komunikacije Brčko — Tuzla na prostoriju sela: Brusnica — Begovići — Nahvijojci da bi u sadejstvu sa 6. proleterskom brigadom vršila pritisak na komunikaciju Čelić — Lopare; artiljerijska brigada ostaće i dalje na vatrenim položajima u rejonu sela Koviljače; inženjerijski bataljon i divizijska bolnica, prema ranijem naređenju, već su bili u pokretu iz sela Badovinaca preko Zvornika za Gornju Tuzlu, dok će se Štab divizije iz Ugljevika u toku 8. januara prebaciti u Gornju Tuzlu.

Poslije pristizanja 15. majevičke brigade na svoju prostoriju, 6. proleterska brigada pomjerena je 9. januara na liniju sela Vražići — Zvornik — Muslimanska Maoča, sa zadatkom da dejstvuje na komunikacije Brčko — Pukiš i Brčko — Srnice. Napadom, započetim 11. januara u pravcu Gornje Brke i Bukvika, brigada je pred mrak 12. januara primorala neprijatelja na povlačenje sa isturenih položaja Pukiš i Čelić na organizovan mostobran u neposrednoj okolini Brčkog — linija sela: Brod — Dizdaruša — Potočari — Grčica — Šumarci. Povlačenje je uslijedilo i zbog izvlačenja iz Brčkog 7. SS divizije «Princ

¹⁵ Zbornik IV/32, dok. 25 i 34, str. 136 i 172.

Eugen« i njenog angažovanja u opštem napadu 17. janu-
/• ara na položaje naše 1. armije u Sremu.

Pošto 15. majevička i 2. krajiška brigada nisu imale evrst borbeni dodir sa neprijateljem, on je uspio da se povuče bez većih gubitaka. Nastupajući za neprijateljem, jedinice 17. divizije su 14. januara izbile: 6. proleterska brigada na liniju sela: Donji Palić — Ulice — Vitanović —• Bukvik; 15. majevička brigada na liniju sela: Gornja Brka — Boće — Boderište, a 2. krajiška brigada na liniju sela: Han Trešnjica — Stanovi — Buzekara, s tim što je jednu četu isturila u selo Vukosavce da bi se obezbijedila od četničkih napada od sela Tobuta. Četa je 17. januara upala u Tobut, iznenadila grupu od oko 200 četnika i poslije kratke borbe razbila ih i protjerala. Tom prilikom neprijatelj je imao 7 mrtvih, 7 ranjenih i 3 zarobljena, a četa 11 ranjenih.¹⁶ Pošto je ta grupa četnika stalno uznemiravala našu pozadinu, brigada je 18. januara isturila
4 još jednu četu na liniju Vukosavci — Kamenita kosa.

Sve do 24. januara jedinice 17. divizije vodile su svakodnevne borbe protiv neprijatelja koji je aktivnim dejstvima branio Brčanski mostobran i komuniciranje na pravcu Brčko — Bijeljina.

Poslije pristizanja u Gornju Tuzlu (17. i 18. januara) inženjerijski bataljon postavljen je na prostoriju Lopare — Čelić, sa zadatkom da održava i obezbjeđuje komunikacije Čelić —• Tuzla; a 1. artiljerijska brigada: protivtenkovskim divizionom duž ceste istočno od sela Boderišta, poljskim divizionom na vatrenim položajima u rejonu Sumarice i minobacačkim divizionom u rejonu Vranovača. Na maršu je 1. artiljerijska brigada naišla na mine i tom prilikom su joj uništeni: protivtenkovski top, prednjak na poljskom topu, prednjak i kareta haubičkog divizona, telefonska centrala i 2 telefonska aparata, a poginuo je 1 borac, dok ih je 9 ranjeno.¹⁷

Stab divizije, intendantura i divizijska bolnica 17. januara prebacili su se iz Gornje Tuzle i smjestili u širem rejonu sela Vražića.

¹⁶ U to vrijeme u planinskim selima Majevice nalazile su se jedinice 2. grupe brigada četničkog Majevičkog korpusa. *AVII*, reg. br. BH-V. 11574.

¹⁷ Mine su polagale preko noći četničke bande sa Majevice.

U duhu naređenja Vrhovnog štaba 19. januara završeno je formiranje dopunskih bataljona po brigadama i otpočela u njima nastava prema razrađenom planu i programu.¹⁸

Da bi se neprijatelj sabio na uži mostobran i naše snage oslobodile za jače dejstvo na komunikaciji Bijeljina — Brčko i likvidirala uporišta u Brezovom Polju, naređeno je štabovima sve tri brigade da prethodno likvidiraju spoljna uporišta mostobrana: Brezik, Omer'begovača, Čađavac, Gorice. Izvršenju ovog zadatka prišlo se 19. januara. Četničko uporište u Breziku palo je pod udarom 2. krajiške brigade, dok je 15. majevička brigada sa dva bataljona protjerala neprijatelja iz Omerbegovače i Čađavca, goneći ga prema Brčkom. Na položaje 6. proleterske brigade (zapadno od Gorice) napalo je od Brčkog oko 200 ustaša i domobrana. Poslije kraće ali dosta oštre borbe neprijatelj je odbačen prema Brčkom. Neprijatelj je na bojištu ostavio 15 mrtvih i 22 ranjena, a 30 domobrana sa jednim poručnikom su zarobljeni. U plijen je palo: 52 puške, 2 puškomitraljeza, automat, 2 pištolja i nešto puščane municije. Gubici brigade: 6 poginulih i 15 ranjenih.¹⁹

Oko 1.300 Nijemaca, ustaša, bjelogardejaca i domobrana napali su 21. januara utvrđeni položaj 6. proleterske brigade sa težištem na njeno desno krilo (selo Brka i Ulović). Uporna borba trajala je cijelog dana, naročito duž ceste u rejonu ispred Brke. Oko 18 časova neprijatelj je ovladao Brkom, ali je selo oko 20 časova snažnim protivnapadom ponovo bilo u rukama brigade. Neprijatelj je odstupio prema Brčkom, plativši svoj ispad sa 18 poginulih i 90 ranjenih.²⁰ Brigada je imala 30 poginulih i 62 ranjena borca, među kojima i nekoliko komandira četa.

¹⁸ Osnovni zadatak dopunskih jedinica bio je obuka regruta i popuna operativnih jedinica. Morale su težiti da uvijek imaju predviđeni broj ljudi. Regruti su primani neposredno od vojno-pozadinskih ustanova (koje sa vršile mobilizaciju) ili iz regrutnih centara. Za obuku u centrima i dopunskim jedinicama predviđena su najmanje dva mjeseca. Naročita pažnja posvećivana je nastavi gađanja i rukovanja oružjem. Za kontrolu obuke bili su zaduženi štabovi divizija i korpusa.

¹⁹ Zbornik IV/32, dok. 5, str. 18.

²⁰ Zbornik IV/32, dok. 155, str. 656; objašnjenje 3.

Pošto su sa linije Sokolac — Vlasenica 22. njemačka divizija i 963. tvrđavska brigada (oko 13.000 ljudi) otpočele probijanje dolinom Drinjače (ka drinskom pravcu), Štab 2. armije donio je odluku da dijelovima 3. i 14. korpusa zadrži te snage i vrati ih prema jugu, a sa 17. i 28. divizijom likvidira Bijeljinski garnizon, kao prihvatni punkt na drinskom pravcu, i oslobodi što više snaga za obračun sa Vlaseničkom grupacijom.²¹ U vezi s ovim novim zadatkom izdata je 23. januara zapovijest 17. diviziji da pomjeri jedinice na novu prostoriju. U toku 24. i 25. januara, pošto su je smijenile jedinice 23. srpske divizije, 17. divizija se razmjestila.²² 2. krajiška brigada na prostoriji Dragaljevac — Obradovo brdo, smijenivši 28. diviziju; 6. proleterska brigada na prostoriji: Suho Polje — Donja Mahala — Obrijež — • Hase, sa dopunskim bataljonom u selu Ugljeviku; 15. majevička brigada na prostoriji sela: Gornja Čađavica — Gornji Dragaljevac — Zagoni; artiljerijska brigada u Suhom Polju; intendantura i bolnica u Ugljeviku, a Stab divizije u Zabrdu.

V "

DRUGI NAPAD NA BIJELJINU

U duhu zapovijesti Štaba 2. armije od 25. januara, za napad na Bijeljinu (koju je branila grupa »Skenderbeg«), Štab 17. divizije izdao je u 20.40 časova zapovijest po kojoj: 2. krajiška brigada zaposjeda prostoriju: Srednji Dragaljevac — Obradovo brdo (k. 124) — Begluk (k. 117), presijeca komunikaciju: Brčko — Brezovo Polje • — Bijeljina i ne dozvoljava prodor neprijatelju od Brčkog prema Bijeljini; 15. majevička brigada napada Bijeljinu — jednom kolonom u pravcu Pašine bašče — sa težnjom da izvrši desni obuhvat do kanala Dasnica, a drugom kolonom (pravcem Suljin Han) ovladava Glavicom, a potom željezničkom stanicom i centrom grada; 6. proleterska brigada (divizijska rezerva) na prostoriji sela: Donja Ma-

²¹ Pretpostavljalo se da se na tom pravcu očekuje i 181. divizija koja se nalazila na sektoru Višegrad — • Goražde. *Zbornik* IV/32, dok. 108.

²² *Zbornik* IV/32, dok. 108, 124, 125 i 128, str. 480, 521, 525 i 530.

hala — Kovačići — Brijesnica, a čim 15. majevička brigada napusti liniju t. 117 —• Krušik — Obrijež — t. 114, dijelom snaga zaposješće pomenutu liniju i stvoriti oslonac za nastupanje 15. majevičke brigade prema Bijeljini; artiljerijska brigada, bez jedne baterije poljskog divizionu i jedne baterije minobacačkog divizionu (pridate 28. diviziji), posjeda: sa minobacačkim divizionom vatreni položaj Brijesnica (k. 121), radi tučenja uporišta Pašine bašče i Glavice; sa topovskim divizionom Donju Mahalu, radi dejstva na spoljna uporišta odbrane; sa haubičkim divizionom u Srednjoj Mahali, sa zadatkom da dejstvuje na Bijeljину i spoljna uporišta. Poslije slamanja spoljne odbrane, topovski divizion pratiće nastupanje pješadije u grad.

Zadatak 28. divizije bio je da napadne Bijeljину od Janje (sa linije Puhare — Patkovača — Golo Brdo) i prođe u grad sa juga.

Napad je počeo 27. januara u 7 časova, poslije artiljerijske pripreme od 30 minuta. Tri bataljona 15. maje-

vičke brigade (sa k. 117, k. 121 i k. 114), poslije dvočasovne borbe, morali su se povući na polazne položaje uz osjetne gubitke. Napad oko 10, a zatim oko 14 časova, s tim što je jedan bataljon 6. proleterske brigade upućen u lijevi obuhvat radi napada na Agine pučile i Fincov Salaš, takođe nije uspio. Pošto je neprijatelj vršio ispad iz Bijeljine, preko Suljin Hana u pravcu Brezova Polja, u toku dana upućen je jedan bataljon 6. proleterske brigade u zaselak Šubare, da bi zaštitio lijevi bok 15. majevičke brigade.

Četvrti napad počeo je u 19 časova. Bataljon koji je zauzeo položaj Pašine bašče jakim protivnapadom neprijatelja vraćen je na polazni položaj. Lijevokrilni bataljon tek je pred mrak uspio da odbaci neprijatelja sa Suljinog Hana na Glavicu. U 22 časa 15. majevička brigada napala je bezuspješno i peti put. Ni dva bataljona 6. proleterske brigade nisu imali uspjeha u napadu na Agine pučile i Fincov Salaš.

Ni 28. udarna divizija nije probila spoljnu odbranu, pa se pred mrak povukla na polazne položaje.

Oko 10 časova neprijatelj je napadom od Brezova Polja i Glendžića potisnuo bataljone 2. krajiške brigade sa komunikacije i ovladao: Obradovim brdom, k. 130, k. 124 i t. 117. Oko 15 časova protivnapadom povraćena je samo k. 130.

Odmah poslije pola noći napadom 6. proleterske i 15. majevičke brigade pale su Pašine bašče i Glavica. Borba se nastavila oko kuća na periferiji varoši sve do pred zoru, kada je oko 5 časova neprijatelj snažnim protivnapadom iz grada, sa Patkovače i Aginih pučila potisnuo naše snage na polazne položaje. Do ovoga je došlo zato jer je izostao pritisak 28. divizije sa juga. Naime, 28. udarna divizija ni toga dana, i pored nekoliko uzastopnih napada, nije uspjela da ovlada spoljnim utvrđenjima na svome sektoru napada.

Na Obradovo brdo napadala je 2. krajiška brigada. Potisnuvši neprijatelja prema Brezovom Polju do mraka je ovladala komunikacijom na odsjeku Donji Dragaljevac — Donja Čadavica.

Artiljerijska brigada u toku dana povremeno je tukla pojedine vatrene tačke na uporištima i objekte u gradu.

Ni napad (29. januara oko 1 časa) 6. proleterska brigade u pravcu Aginih pučila i 15. majevičke brigade prema Pašnim baščama nije uspio, jer je sve juriše neprijatelj dočekivao dobro organizovanom mitraljeskom vatrom iz solidno utvrđenih zaklona.

Poslije trodnevni bezuspješnih napada sa juga i zapada, u dogovoru sa načelnikom Štaba 2. armije, donijeta je odluka da se u potpunoj tajnosti prebaci 17. divizija radi napada sa sjevera. Noću 30/31. januara pomjerene su: 6. proleterska brigada na prostoriju sela: Mala Obarska — Krnjuša — Karavlas; 2. krajiška brigada u Veliku Obarsku, a 15. majevička brigada na komunikaciju Brezovo Polje — Bijeljina sa zadatkom da spriječi neprijatelju probijanje od Brčkog prema Bijeljini; artiljerijska brigada ostala je na starim vatrenim položajima; inženjerski bataljon u selu Jabanuši, s tim što je pontonirsku četu uputio kod Kurjačice na popravku plovni sredstava; medicinsko-sanitetski bataljon ostao je u Suhom Polju, a operativni dio Štaba 17. divizije prebacio se u selo Mala Obarska.

U 20 časova 31. januara napale su sa juga 28. divizija, a sa sjevera 2. krajiška brigada i 6. proleterska brigada (duž komunikacije Crnjeljevo — Trnjaga — Bijeljina). Iako su se pojedini bataljoni kroz međuprostore probili do samog grada, u toku noći nisu likvidirana glavna spoljna uporišta (Glavice — Humke i Trnjage), pa je pred zorom 6. proleterska brigada odstupila na liniju: Borića (k. 89) — Struke (k. 87) — selo Karavlas, a 2. krajiška brigada na liniju Šibaci (k. 89) — selo Šubare. I napad u noći između 31. januara i 1. februara ostao je bez uspjeha, jer je neprijatelj čvrsto držao osnovna spoljna uporišta, a snažnim protivnapadima iz grada prisilio na odstupanje naše jedinice jakom bočnom vatrom iz spoljnih uporišta. Poslije i ovog neuspjeha, a zbog velikih gubitaka, odustalo se od daljeg direktnog napada na Bijelinu.

Divizija je u napadu na Bijelinu imala: 322 poginula, 791 ranjenog i 27 nestalih boraca, a neprijatelj (prema neproverjenim podacima) 162 ubijena i 321 ranjenog. Naravno, velike gubitke imao je starješinski kadar. Između ostalih poginuli su: 1 komandant i 1 komesar bataljona, 3 zamjenika komandanta i 2 zamjenika komesara bataljona,

6 komandira četa, 2 komesara čete, 6 zamjenika komandira čete i 2 zamjenika komesara čete, desetine komandira vodova i vojnih delegata.

Može se konstatovati da su za neuspjeh u prvom redu krivi neznanje i neumjesnost naših starješina da organizuju vatru i vode napad protiv fortifikacijski solidno organizovane odbrane sa do detalja isplaniranim sistemom vatre.²³

Naše jedinice nisu znale organizovati dobar vatreni sistem, niti efikasno koristiti artiljeriju. Za napad na jako utvrđeno mjesto u ravnici potrebno je posjedovati tenkove, a mi nismo imali nijednog. U noćnim napadima neprijatelj je puštao da naše jedinice slobodno prolaze kroz međuprostore do samog grada, a onda ih je vatrom sa uporišta spoljne odbrane i protivnapadima iz grada prisiljavao na povlačenje, nanoseći im osjetne gubitke. Ti gubici bili su posljedica neuvježbanosti ljudstva (divizija je u toku decembra i početkom januara dobila veliku popunu — pretežno neobučeni omladinci).

Može se postaviti i pitanje opravdanosti upornog nastojanja da se likvidira Bijeljinski garnizon, kada se znalo da je neprijatelj, prodirući od Vlasenice dolinom Jadrta, zauzeo 24. januara Novu Kasabu, a dva dana kasnije Drinjaču i prodirao dolinom Drine prema Zvorniku. Poslije prvog neuspjelog napada, s obzirom na ranije napade na to uporište, bolje je bilo blokirati ga, a jačim snagama odlučno napasti Vlaseničku grupaciju u dolini Drinjače.

Zbog novonastale situacije u rejonu Drinjača — Zvornik, 17. divizija je 3. februara dobila radiogramom naređenje od Štaba 2. armije da se prebaci iz rejona Bijeljine u rejon sjeverno i zapadno od Zvornika.

Pošto je deblokirala 963. tvrđavsku pješadijsku brigadu u Vlasenici, 22. njemačka divizija preduzela je napad radi odbacivanja naših snaga od Vlasenice, i 24. januara, poslije žestokih borbi, uspjela je da zauzme Novu Kasabu, 26. januara Drinjaču, a do 3. februara se probila do Zvornika. Na tom sektoru neprijatelj je otpočeo prikupljanje, organizujući odbranu i obezbjeđujući se na li-

²³ Zbornik IV/33, dok. 124; IV/32, dok. 21, 25 i 123.

niji: Zvornik — selo Maričići (k. 459) — Liplje (k. 356) — Dobra voda (k. 370) — selo Sadići (k. 399) — selo Prav. Kamenica — Lišina (k. 508) — selo Miljanovići (k. 527); dalje ka jugu držao je položaje koji neposredno obezbjeđuju komunikaciju Drinjača — Vlasenica. Neprijatelj je dalje namjeravao da se probije za Bijeljinu i zato je težio da ovlada vododelnicom između Spreče i Drine.²⁴

Kako je neprijatelj praktično na ovoj prostoriji bio opkoljen, jer su na lijevoj obali Drine bile 25, 27. i 38. divizija, a na desnoj obali, u rejonu Čitluk — Mali Zvornik, jedinice 22. srpske divizije, komandant 2. armije odlučio je da energičnim napadom razbije neprijatelja, a potom ga po dijelovima uništi. U duhu te zamisli koncentrisao je snage i 8. februara u 12.30 časova izdao zapovijest za napad.²⁵

²⁴ Njemačka 22. divizija tada je imala tri pješadijska puka, artiljerijski puk, protivtenkovski i protivavionski divizion, izviđački, pionirski i dopunski bataljon i još neke štapske i pozadinske jedinice — ukupno oko 13.000 ljudi. Divizija je oko 11. januara stigla na Podromaniju, odakle je trebalo, po planu komande Grupe armija »E«, da se bez zadržavanja povuče preko područja 21. armijskog korpusa, na sever — preko Save. Uslijed jačeg pritiska jedinica naše 2. armije u rejonu Vlasenice, diviziji je naređeno da deblokira 963. tvrđavsku brigadu u Vlasenici i da se sa njom povlači preko Drinjače i Zvornika ka Bijeljini — na područje 34. armijskog korpusa. *AVII*, reg. 1/5, k. 6; *Zbornih* IV/32, dok. 94, 435; objašnjenje pod 8; dok. 103, 467, objašnjenje pod 3.

²⁵ U toj zapovijesti (od koje se ovdje unose najvažniji dijelovi), pored analize opšte situacije, predviđeni su grupisanje i osnovni zadaci jedinica. U grupu za proboj neprijateljske odbrane, pod rukovodstvom Štaba 17. divizije, ušle su njegove 3^a brigade i 2 brigade 27. divizije.

U toku noći 8/9. Sedamnaesta divizija zauzeće polazne položaje za napad: s. Samarići — Đafin kamen (k. 534) a 27. divizija: Đafin kamen (isključno) — k. 238 — raskrsnica putova 300 m severoistočno od k. 417.

Probojem na odseku između reka Kamenice i Jošanice, razdvojiti neprijatelja na dve grupe, a potom likvidirati čelnu grupu, ofoezbjeđujući se od južne grupe. U likvidaciji čelne grupe sadejstvovaće 25. i 38. divizija.

U 3 časa 9. februara 17. i 27. divizija otpoćeće podilaženje i uvlačenje sa što više kolona u dubinu neprijateljskog položaja, tako da u svanuće otpočne borba. 17. divizija dejstvuje opštim pravcem: Đafin kamen (k. 534) — k. 399 — s. Šadići — s. Šefići — Vlasinje (k. 394), a 27. divizija: k. 238 — Pravoslavna Kamenica — Štrinine (k. 342).

Poslije prikupljanja brigada, 17. divizija se prebacila 4. i 5. februara iz rejonu Bijeljine u rejon zapadno od sela Kozluka, gdje je 6. i 7. februara smijenila dijelove 38. divizije i postavila svoje jedinice: 6. proletersku brigadu na

Glavni neprijateljski oslonac Velika njiva (k. 537) zauzeti zajedničkim dejstvom 17. i 27. divizije sa zapada, severa i juga, a potom likvidirati s. Šamane, dalje 27. divizija dejstvuje ka jugu, a 17. divizija ka severu držeći čvrsto liniju: Vlasenica (k. 394) — Šadići (k. 399), sa težištem na pravcu: Dobra voda — Liplje (k. 356) — Kula grad, odsjecajući i jako pritiskajući na Mladevac (k. 527).

Probijanje, energičnim i brzim prodiranjem, kroz nebranjene međuprostore, obilaskom i dejstvom na bok i iz pozadine na pojedine oslonce.

Za dalje prodiranje sa zauzetih linija ubacivati jedinice iz dubine. Prateća oruđa odbijaju svaki neprijateljski protivnapad i štite krila i bokove jedinica u dubini neprijateljske odbrane.

Neprijateljske oslonce, koji se ne mogu brzo likvidirati, blokirati najpotrebnijim defovima, a po pristizanju naših jedinica iz dubine likvidirati.

Po izbijanju 17. divizije na liniju: Vlasinje (k. 394) — s. Šadići — k. 309 i dijelova 27. divizije na liniju: k. 238 — južne padine Velike njive — Strinine (k. 342) odmah ih obje osposobiti za odbranu, organizovati plan vatre, iskopati rovove i zaklone, tako da posluže kao glavni oslonac za dalje dejstvo ka severu, odnosno jugu. Za demonstrativna dejstva i vezivanje neprijatelja na odseku između r. Kamenice i Drinjače 27. divizija uputiće jedan bataljon.

Grupa za napad i sadejstvo grupe za proboj: 3. brigade 25. divizije i 3. brigade 38. divizije, pod ijkovodstvom Štaba 3. korpusa. Po probodu na odseku između Kamenice i Jošanice tesno će sadejstvovati 17. diviziji u uništenju čelne grupe.

Artiljerija 17. divizije (1. artiljerijska brigada) — podijeljena je na: prateću: 1. baterija 76 mm, 1. baterija bacača, ukupno 8 oruđa — pridaje se 38. diviziji; artiljerija za neposredno potpomaganje: divizion 76 mm (bez 1. baterije) i divizion bacača (bez 1. baterije), ukupno 16 oruđa, sa prostorije Plana — Perunika (k. 528) — Cerik potpomagaće jedinice 38. i 25. divizije; glavnina: divizion topova »Žis«, ukupno 8 oruđa, na prostoriji: Pašin put — Caparde — Kusunje, radi dejstva protiv neprijateljske artiljerije i rezervi.

Cjelokupna artiljerija pridaje se Štabu 3. korpusa za dejstvo 9. februara u tri časa ujutro.

Sa položaja na desnoj obali Drine 9. februara u 4 sata ujutro 22. divizija otpočeće dejstvo jakom vatrom na komunikaciju Drinjača — Zvornik.

Za cijelo vrame proboda 17. i 27. divizija vatrom će sprečavati dejstvo neprijateljskih rezervi sa pravca Drinjače i Šamana. Ove

prostoriji sela: Snagovo — Glumine — Kula — s tim što je na isturenim položajima Lišina (k. 508) i Ahmetovo brdo (k. 459) uspostavila borbeni dodir sa neprijateljem; 2. krajišku brigadu na prostoriji: Križevići — Gušteri — Perunika k. 528 (pozadi jedinica 38. divizije); dva bataljona 15. majevičke brigade u selu Memićima, a Stab brigade, druga dva bataljona i pozadinski dijelovi divizije, zbog teško prolazne Jelice, orijentisani su preko Priboja, Lopara i Gornje Tuzle za Memiće i Caparde gdje su stigli 8. februara; artiljerijska brigada (prema naređenju Štaba armije) postavila je: protivtenkovski divizion u rejonu sela Caparde, jednu bateriju poljskog divizona u selu Glumine, jednu sjeverno od sela Caparda i jednu u rejonu sela Mahale; teški divizion u rejonu sela Memića, dvije baterije minobacačkog divizona u rejonu Caparda (južno od drumca Zvornik — Tuzla), a treću u rejonu sela Snagova; operativni dio Štaba divizije u selu Križevićima, a 8. februara kompletan u zaseoku Jasikovci (selo Snagovo).

Poslije izviđanja Stab 17. divizije oko 20 časova 8. februara izdao je zapovijest, kojom je precizirao zadatke jedinicama.²⁶

→ 27. udarna divizija sa položaja južne padine Dafin kose (k. 534) — k. 238 — isključno k. 417 napasće neprijatelja: 16. muslimanskom brigadom pravcem: k. 238 — Kamenica — Strmine (k. 342) radi izbijanja i presijecanja komunikacija na k. 150, orijentišući dalja dejstva prema Drinjači; 20. romanijska brigada krenuće u isto vrijeme južnim padinama Đafin kamena u napad pravcem: Velika njiva (k. 437) — Novo Selo — selo Šamani, s tim da što prije ovlada k. 377, a potom presiječe komunikaciju u okuci Drine. Brigadi će u napadu na Veliku njivu sa sjevera sadejstvovati 6. proleterska brigada 17. divizije. Poslije presijecanja komunikacije, 27. divizija će posjesti položaj: k. 238 — k. 215 — k. 456 — k. 342 i sa njega aktivno

jedinice povremeno će obeležavati liniju prednjih dijelova paljenjem vatre.

U cilju demonstrativnog napada sa pravca istoka i vezivanja neprijateljskih snaga u rejonu Drinjače, jedan bataljon 22. divizije preći će Drinu južno od Drinjače sa zadatkom dejstva prema Drinjači i obalom Drine.

²⁶ Zbornik IV/33, dok. 54, str. 228.

dejsstvovati prema Drinjači, obezbjeđujući tako uništavanje sjeverne Zvorničke grupacije. Radi demonstrativnog dejstva i vezivanja neprijatelja na odsjeku između rijeka Kamenice i Drinjače i neposrednog pritiska na Drinjaču, brigada će uputiti jedan bataljon pravcem: Gložansko brdo (k. 452) — Dugi do (k. 417) — selo Liješanj — selo Kostjerevo;

— 6. proleterska brigada pravcem: Đafin kamen — k. 399 — Velika njiva (k. 437) — selo Samani — k. 377, u sadejstvu sa 20. romanijskom brigadom, što brže će ovladati neprijateljskim položajima na tom pravcu i izbiti na komunikaciju Drinjača — Zvornik. Sa jednim bataljonom brigada će sadejstvovati 2. krajiškoj brigadi na pravcu sela: Dobra Voda — Šadići —• Sefići, osiguravajući time i lijevi bok svim glavnim snagama. Poslije izvršenja prvog zadatka glavnina brigade napasće selo Milanović i k. 527, a dijelom snaga se obezbijediti prema Lipiju (k. 356) i sadejstvovati sa 2. krajiškom brigadom;

—• 2. krajiška brigada, poslije prikupljanja svih svojih dijelova na prostoriji sela Stanišići — Samarići, napasće uporišta: Dobra voda, Šadići, Sefići, zatim presjeći komunikaciju Drinjača — Zvornik. Potom će glavinom snaga preko: sela Sadića —• sela Sultanovića — Liplja (k. 356) pritisnuti neprijatelja kod Kule grada i dalje prema Zvorniku;

— 15. majevička brigada sa dva bataljona postaviće se u rejonu sela Stanišića, spremna da interveniše na pravcu nastupanja 2. krajiške brigade, jednim bataljonom u selu Memićima, radi osiguranja pozadinskih dijelova i prihvata ranjenika, a sa jednim bataljonom u selu Kusunjama kao opšta rezerva i za prihvati i sprovođenje ranjenika u selo Memiće.

Tačno u predviđeno vrijeme i po utvrđenom planu, 17. i 27. divizija zauzele su položaj: k. 399 — selo Sadići — Velika njiva (k. 437) — Strmine (k. 342) — selo Gornje Djevanje (k. 456). U popodnevnom časovima neprijatelj je iz rejona sela Sefići i Samani preduzeo snažan protivnapad i uspio da ponovo ovlada Strminom i Velikom njivom. Naše jedinice su ga zatim zbacile sa tih položaja, ali ih je u zoru idućeg dana neprijatelj protivnapadom prisilio da se povuku. U toku 10. i 11. februara, uprkos sna-

žnim napadima, uz dosta velike gubitke, naše jedinice nisu izbile na cestu, odnosno nisu izvršile postavljeni zadatak. Neprijatelj se uporno branio i prodirao duž komunikacije prema Bijeljini, trpeći dosta velike gubitke. Tako je u toku 11. februara uspio da izvuče začelje kolone iz Drinjače, rušeći za sobom most, a čelom kolone od Zvornika da potisne naše snage i podiđe Kozluku. Dijelom snaga prešao je na desnu obalu Drine i u rejonu Malog Zvornika obrazovao mostobran na liniji: k. 293 — Rujeva glava (k. 521) — Kameni šanac — selo Sokar.

Prema izvještajima brigada neprijatelj je u ovim borbama imao 210 poginulih, 403 ranjena i 2 zarobljena,²⁷ dok su gubici 17. divizije iznosili: 95 poginulih i 231 ranjen borac i starješina.

POKRET PREMA TUZLI

Zbog koncentracije jačih snaga neprijatelja u rejonu Gračanice, gdje su već 9. februara njegovi prednji dijelovi (u nadiranjju prema Tuzli) izbili na liniju Petrovo Selo — Orahovica, Štab 2. armije, sagledavajući opasnost po Tuzlu, donio je odluku da na pravcu Tuzla — Doboj preduzme ofanzivna dejstva, a u rejonu Zvornika pređe u aktivnu odbranu.²⁸

U vezi s tom odlukom, Štab 17. divizije u 12.30 časova 11. februara dobio je telefonom naređenje iz 2. armije da sadašnji sektor napada preda 27. diviziji, što prije prikupi svoje jedinice duž drumu Zvornik — Tuzla (na prostori: Čaparde — Kalesija — Miljanovci), i poslije naj-

²⁷ Cifre su očito nerealne. Prema dnevniku majora Berna divizija je u tom periodu imala 71 poginulog i 327 ranjenih (5 oficira). *AVII*, reg. 1/5, k. 6.

²⁸ Da bi olakšao težak položaj 22. diviziji u probouju dolinom Drine ka Bijeljini, Štab Grupe armija »E« preduzeo je sa 724. pukom 104. lovačke divizije napad od Doboja preko Gračanice ka Tuzli, a sa 734. pukom iste divizije, ojačanim artiljerijom i tenkovima, napad preko Brčkog i Bijeljine ka Zvorniku. Na pravcu Doboj — Tuzla 724. puku sadejstvovala su domobranske i ustaške jedinice iz Gračanice, kao i grupa Valjevskog četničkog korpusa. *Zbornik* V/38, dok. 95—96; IV/33, dok. 88; *AVII*, reg. br. 2/6 i 3/6, k. 13.

nužnijeg odmora krene za Tuzlu, gdje će uslijediti novo naređenje Štaba 2. armije.

Poslije pokreta 11. i 12. februara 17. divizija se razmjestila: 15. majevička brigada zapadno od Tuzle, na prostorijsi Bukinje — Plane; 2. krajiška brigada na prostorijsi Kreka — Husino — Cerek; 6. proleterska brigada na prostorijsi od Simin Hana do Tuzle; artiljerijska brigada (bez protivtenkovskog diviziona, koji je upućen po naređenju Štaba 2. armije u Lukavac i pridat Štabu 14. korpusa) u Simin Hanu; jedna poljska i jedna minobacačka baterija ostale su i dalje na vatrenim položajima prema Zvorniku (pridate Štabu 28. divizije); inženjerijski bataljon u selu Moluhe; medicinsko-sanitetski bataljon, pošto je predao sve teže ranjenike armijskoj bolnici, u Tuzli (istočni logor), a Stab divizije i četa za vezu u istočnom dijelu Tuzle.

Na toj prostorijsi divizija je ostala do 17. februara radi odmora i sređivanja poslije velikih gubitaka koje je pretrpjela u borbama oko Brčkog, Bijeljine i Zvornika. Divizija je iskoristila zatišje da potpuno završi formiranje dopunskih bataljona po brigadama, borbenu obuku, školsko gađanje u svim bataljonima, završetak organizacije medicinsko-sanitetskog bataljona (formirani su: štab, medicinska četa, vodovi i odjeljenja i tačno razrađene dužnosti pojedinih dijelova i svakog pojedinca — uglavnom na iskustvima sanitetske službe sovjetske armije).

U svim jedinicama od čete do divizije održani su vojno-politički sastanci na kojima je analiziran rad u proteklom periodu i ukazano na propuste, naročito one u dolini Drine.

Naša 23. i 25. divizija protivnapadom 15. februara odbacile su neprijatelja prema Gračanici i Doboju.

Poslije ovog događaja Stab 2. armije, da što bolje obezbijedi lijevi bok 1. armije (Srem), i spriječi povlačenje njemačkih snaga dolinom Bosne i Drine, odlučio je da težište operacija prenese u rejon Doboja, Brčkog i Bijeljine. Radi toga je orijentisao: 45. diviziju prema Doboju, 25. diviziju u rejon sela Srnica — za dejstva prema Gradačcu i Posavini; 28. diviziju prema Brčkom — za dejstva na komunikaciju Brčko — Bijeljina; 17. diviziju sa dvije brigade u rejon Janje — sa zadatkom dejstva na komunikaciju Janja — Bijeljina, a jednu brigadu u rejon

sela Lopara — radi što jače zaštite pravca Brčko — Tuzla; 23. diviziju u rejon Tuzle — kao armijsku rezervu, dok se 3. korpus, po naređenju Vrhovnog štaba, orijentisao prema Sarajevu.²⁹

PONOVO U DONJEM TOKU DRINE

Okružena 2. proleterskom, 22, 27. i 38. divizijom, njemačka 22. divizija još se povlačila dolinom Drine, zajedno sa 963. tvrđavskom brigadom »Kloc«, izbijši čelom kolone u selo Šepak, dok joj je začelje bilo u rejonu Zvornika. Njen položaj bio je težak ne samo zbog nepovoljne operativne situacije i osjetnih gubitaka, već i što je ostala gotovo bez goriva i sa malim zalihama municije. Radi njenog spasavanja, Štab njemačkog 34. armijskog korpusa uputio je 16. februara iz rejona Brčkog (preko Bijeljine i Janje) ka Šepku 734. lovački puk 104. divizije. Puk je noću 17/18. februara izbio u rejon sela Branjeva, i pošto je odbacio jedinice 2. proleterske divizije sa komunikacije, spojio se sa 22. divizijom, snabdio je gorivom i municijom i povukao se u pravcu Bijeljine.

Sa 6. proleterskom i 2. krajiškom brigadom 17. divizija je izbila noću 16/17. februara pred položaje 22. divizije,³⁰ uspijevši da protjera njene isturene dijelove i po diđe glavnom položaju na liniji: Čolovnik — selo Grbavci

²⁹ Nijemci su pokrenuli 734. puk K)4. lovačke divizije od Gunje preko Brčkog za Bijeljinu, radi deblokiranja 22. divizije, a istovremeno proturili vijest da im je cilj zahvat Tuzle od Zvornika i Brčkog. Zato je Štab 2. armije 15. majevičku brigadu, 17. brigadu 28. divizije i Majevički partizanski odred, pod komandom načelnika Štaba 17. divizije, postavio 17. februara na liniji sela Potočari — Pukiš — Čelić — Lcpare. Za što sigurniju zaštitu ovog pravca naređeno je i 23. diviziji da brigadu iz rejona Dubrave — Srnice ne pomjera ka jugu. *Zbornih IV/3*3, dok. 98.

³⁰ Njemačka 22. divizija održala je položaje na liniji: Glumina — Čolovnik (k. 262) — Grbavci — Čirilovo brdo (k. 323) — Čulići — Gredina (k. 381) — Visoka glavica (k. 466) — Debeljak (k. 410) — Jasenica — Gradac (k. 425) — Crkvine (t. 325) sa isturenim dijelovima na liniji: Perunike (k. 528) — Spasojevica (k. 443) — Krš (k. 388) — Straženica (k. 399) — Vjenačac (k. 495) — Klisa (k. 410).

— Čirilovo brdo, sa koje je neprijatelj pružao žilav otpor. I pored napada u toku 17. i noću 17/18 februara, brigada nije uspjelo da probiju njemačku odbranu, pa su se uz osjetne gubitke povukle na prostoriju sela Glumine — Panduri — Križevići — Kitovnica.

Sigurno bi 2. krajiška i 6. proleTERSka brigada izvršile zadatak da ih je potpomogla vatrom artiljerijska brigada. Međutim, ona je, zbog pomanjkanja municije i nedovoljne obučenosti ljudstva, ostala i dalje u rejonu Simin Hana i izvodila obuku.

Medicinsko-sanitetski bataljon jednim dijelom upućen je u selo Lopare, na pravac dejstva 15. majevičke brigade, a glavninom se razmjestio na prostoriji sela Caparda za zbrinjavanje ranjenika 2. krajiške i 6. proleTERSke brigade.

U sadejstvu sa 2. proleTERSkom divizijom, 6. proleTERSka i 2. krajiška brigada noću 18/19. februara odlučnim napadom potisle su neprijatelja prema Kozluku i do 7 časova ovladale položajem: Čolovnik (k. 262) — Čirilovo brdo (k. 323) — Vjenačac (k. 435), a zatim su izbile: 6. proleTERSka na liniju Suljin Han — Pašino brdo — selo Jardan — selo Čelopek, a 2. krajiška brigada na liniju Kučić Kula — Petkovci (zaselak Culići).

U toku dana 15. majevička brigada razbila je grupu četnika na prostoriji sela: Sandići —• Buzekare — Slijepčevići, i protjerala je za Brčko.

Svi pokušaji 6. proleTERSke i 2. krajiške brigade da 20, 21. i 22. februara ovladaju položajem: Karaula (k. 322) — Jankovina — Gredina (k. 381) —• Visoka glavica (k. 466), koji je 16. puk njemačke 22. divizije solidno organizovao i uporno branio, da bi obezbijedio vrijeme ostalim snagama divizije za organizovanje odbrane duž komunikacije Janja — Bijeljina, su propali.

Slijedećeg dana, dok su sve jedinice 17. divizije svečano proslavljale 27. godišnjicu Crvene armije, primijećeno je da se neprijatelj jačim snagama povlači od sela Branjeva prema Janji i Bijeljini, a duž komunikacije Tržić — Han — Tabanci ostavlja slabije zaštitne snage. Zato je štab divizije naredio 6. proleTERSkoj i 2. krajiškoj brigadi da sa po dva bataljona neprijatelja odmah napadnu i u stopu gone.

Jednim bataljonom napala je 6. proleterska brigada na Karaulu (k. 322), uz podršku baterije poljskog divizionu, koja joj je pridata 19. februara, i dalje cestom prema Suljin Hanu — selu Danojlovićima — selu Kozluku, a sa drugim bataljonom: k. 347 — selu Tržiću —• selu Tabancima, sadejstvujući sa bataljonom 2. krajiške brigade prema Gredini (k. 381) i Visokoj glavici (k. 466). Poslije slabijeg otpora bataljoni su u toku dana izbili na liniju Danojlovići — Tabanci — Gredina. Bataljoni 2. krajiške brigade ovladali su linijom Malešići — Kaludrani — Gredina i podišli k. 466. Na položajima južni dio Kozlaka — k. 302 — k. 466, neprijatelj je jakim otporom zaustavio dalje nadiranje naših bataljona i otpočeo utvrđivanje položaja, tako da i naš ponovni napad u toku noći nije uspio. Oko 21 čas 24. februara po dva bataljona obiju brigada pošli su u napad, a oko 22 časa ubačen je i treći bataljon 6. proleterske brigade, radi direktnog napada na Kozluk. Kada je neprijatelj zbačen sa položaja i Kozluk oslobođen, nastavio je povlačenje preko sela Skočić, Ročević, Šepak ka Branjevu i Janji. Bataljoni 6. proleterske brigade su ga u stopu gonili i u toku noći prošli kroz Šepak Gornji i Crkvine (t. 325), da bi 26. februara ovladali selima Branjevom i Glavićicama.

Poslije likvidacije neprijatelja na k. 466, 2. krajiška brigada produžila je gonjenje i izbila na prostoriju sela Lokanj i Pilića.

Inžinjerijski bataljon je, poslije ovog uspjeha, prebačen iz Zvornika u Kozluk, radi opravke puta od Kozluka do Drine i osposobljavanja prelaska preko Drine u rejonu Koviljače.³¹

Istoga dana njemačka 22. divizija i 963. tvrđavska brigada, poslije pedeset dana borbi u okruženju, iako uz ogromne gubitke, probile su se glavninom snaga u Bijeljinu i spojile sa borbenom grupom »Skenderbeg«.³² Na-

³¹ Zbornih IV/33, dok. 121 i 134, str. 55 i 611; AVII, k. 272/A.

³² Situacija kod 22. divizije najbolje se može sagledati iz knjige »Istorija nemačke 22. pešadijske divizije«, koju je napisao njen komandant. U njoj se, pored ostalog, kaže da je divizija, po prelazu iz Višegrada, dobila zadatak da se prikupi na prostoru Sokolac — Vlasenica i poslije kraćeg odmora uputi u Zvor-

redni zadatak 22. divizije bio je da obezbijedi prostor u trouglu: Sava — Drina — Brčko — Janja i onemogući našim snagama da pređu preko Save u Srem i preko Drine u Semberiju. Divizija je postavila 47. puk u selo Međaše, 46. puk u Bijeljinu i 16. puk u Janju. Probijanjem 22. divizije u rejon Bijeljine završavaju se zimske operacije jedinica naše 2. armije u dolini Drine, a težište operacija prenosi prema donjem toku Bosne.

Borbe 17. divizije, naročito oko Bijeljine i na frontu Drinjača — Zvornik — Kozluk, spadaju među veoma teške i složene jer su vođene po lošem vremenu, jako isprerijecanom zemljištu, sa starješinskim i boračkim kadrom neobučenim za frontalne borbe. Naše jedinice nisu bile opremljene za uslove na operativnom području 2. armije. Neprijatelj je imao dobro organizovane odbrambene položaje, zaštićene velikim brojem automatskog oružja i relativno snažnom artiljerijom. Dobro utvrđena i jakim snagama branjena uporišta, sa otkrivenim zemljištem oko sebe (Bijeljina), mogla su pasti samo uz sadejstvo tenkova, a njih nije bilo, ili jake artiljerije sa dovoljnom količinom municije. Može se reći da se 17. divizija u taktičkom pogledu našla pred problemima rovovskog rata.

Odbranu Janje, kao isturenog južnog prilaza Bijeljini, 22. njemačka divizija je organizovala na liniji: Kordušica — lijeva obala potoka Brezovica — k. 111 — selo Obrijež (k. 129) — Petrovića koliba — Stenovača (k. 115) — Obadica (k. 116) — Džinda (k. 110), sa isturenim prednjim dijelovima na Gradini (k. 126) — Bukovoj gredi (k. 123) — željez. stanici Jabanuši (t. 126). Pošto je tu liniju zaposjeo 6. puk, našim jedinicama nije uspjelo da je iz pokreta probiju, pa su se u toku 28. februara zaustavile. Šesta proleterska brigada sa dva bataljona posjela je prostoriju sela Johovca (k. 137) i Ruhotine (k. 143), a sa

nik radi odbrane odsjeka od Drinjače do Save, i usto sarađujući sa četnicima na Majevici. Pisac naglašava da je to bio najteži zadatak divizije od njenog postanka. Prikupljanje se vršilo pod neprestanom borbom, po snijegu i temperaturi —30°C. Zvornik je bio okružen i pukovi su se morali probijati do njega uz danoćne borbe bez veze sa pozadinom. Nestalo je najprije artiljerijske, a potom pješadijske municije i tek u Bijeljini se divizija snabdjela potrebama za život i borbu. »Vojno delo« 2/54, str. 92.

druga dva bataljona sela Branjevo i Glavičice. Druga krajiška brigada manjim dijelom postavila se na položajima Branjevina (k. 145) — zaselak Draginja (k. 143) — selo Jugović, a glavinom na prostorijsi zaselaka Lučići — Tomići — Brezovica.³³

Brigade su se u 18 časova, u sadejstvu sa 25. brigadom 28. divizije, kad im nije pošlo za rukom da probiju odbranu neprijatelja na liniji sela Modran — Petrovića kolibe — Obrijež i uđu u Janju, povukle u toku noći na polazne položaje. Poslije ovog neuspjeha brigade su se utvrdile na položaju: selo Johovac (k. 137) —• selo Ruhotine (k. 143) — Branjevina (k. 145) — Draginja (k. 143) — Rašće (k. 209), i odatle uznemiravale neprijatelja povremenim noćnim napadima manjim snagama. Sa prostorijsi Suhog Polja 25. brigada vršila je pritisak na komunikaciju Janja — Bijeljina.

Početkom marta na Trebavi i u Posavini došlo je do jačeg prikupljanja četničkih i zelenokadrovskih snaga, pa je Štab 2. armije smartao da je nastupio povoljan trenutak za njihovo uništenje, čime bi se oslobodile naše jače snage za kasniju likvidaciju Brčkog i dalje nesmetano dejstvo u dolini donjeg toka Bosne. Predviđeni napad trebalo je da izvedu 9. marta jedinice 14. korpusa. Za dalje obezbjeđenje pravaca: Brčko —• Srnice i Srebrenik — Tuzla predviđena je 15. majevička brigada, pa je zbog toga privremeno stavljena pod komandu 2. armije, kao njena rezerva. Brigada je 6. marta preko Čelića i Maoče, prešla na prostorijsi: Bijela — Mahala —• Skakava. Istovremeno je 28. udarna divizija jače grupisala snage duž komunikacije Tuzla — Čelić — Brčko.

Međutim, kako je u međuvremenu odustao od napada na četnike, Štab 2. armije donio je odluku da 28. diviziju orijentiše prema Brčkom i Brezovu Polju, a 17. diviziju prema Janji i Bijeljini, pa je zato 15. majevička brigada upućena 8. marta u sastav svoje 17. divizije na prostorijsi Ugljevik — Zabrđe —• Tutnjevaca — Koraj, sa zadatkom da 11. marta smijeni 25. brigadu 28. divizije na prostorijsi Suho Polje — Zagoni — Gornja Čadavica i zatvori komunikacije Jabanuša — Suho Polje, Hase — Suho Polje,

³³ AVII, k. 272/A.

Suljin Han — Zabrđe i Suljin Han — Brezovo Polje. Za vrijeme smjene jedinica 25. i 15. brigade (11. marta) neprijatelj je od Bijeljine snažnim napadom potisnuo bataljon 25. brigade, ali je odlučnim protivnapadom obiju brigada vraćen prema Bijeljini. Poslije smjene, 15. majevička brigada rasporedila se: jednim bataljonom kod Gornje Čadavice na položajima Han Limunović (k. 143) — Krčevina (k. 150) — k. 128; jednim bataljonom kod sela Zagona na položajima Donja Mahala (k. 133) — k. 140; jednim bataljonom kod Suhog Polja na položajima Donja Mahala (k. 132) — Srednja Mahala (k. 139) i sa jednim bataljonom (rezerva) na prostoriji sela Janjari — Obrijež.

Na cijelom frontu 6. proleterske i 2. krajiške brigade neprijatelj je zorom 8. marta prešao jakim snagama u napad, uz vatrenu podršku većeg broja artiljerijskih oruđa. Težište napada bilo je usmjereno pravcem Modran — Lazarevica (t. 271) — Brezovica i Obrijež — Ruhotine — Brezovica, sa namjerom da opkoli i razbije naše snage na prostoriji sela Čengića. U prvom naletu neprijatelj je u velikoj mjeri uspio da iznenadi i djelimično razbije i potisne bataljone obiju brigada i u toku dana ovlada selima: Donja Trnova, Kacevac, Ruhotine. U popodnevним časovima, pošto je prethodno sredio brigade, Štab 17. divizije preduzeo je, u sadejstvu sa 25. brigadom 28. divizije, odlučan protivnapad i do mraka potisnuo neprijatelja prema Janji. Zaposjevši položaje, brigade su se utvrdile i povremeno napadale neprijatelja — pretežno noću.

Pošto su 12. marta bili primijećeni pokreti manjih kolona neprijatelja od Janje prema Bijeljini, zaključeno je da se on povlači. Zato je Štab divizije odlučio da 6. proleterska i 2. krajiška brigada napadnu neprijatelja u 22 časa na položaju Modran —• Obrijež — Drina i zauzmu Janju, a istovremeno 15. majevička brigada izvrši pritisak na komunikaciju Janja —• Bijeljina, napadajući liniju položaja Ljeskovac —• Džinda —• Bukova greda. I pored žilave borbe čitave noći, brigade nisu uspjele probiti neprijateljsku odbranu, pa su se u zoru povukle na polazne položaje. Pretpostavka da je neprijatelj počeo povlačenje iz Janje pokazala se kao netačna.

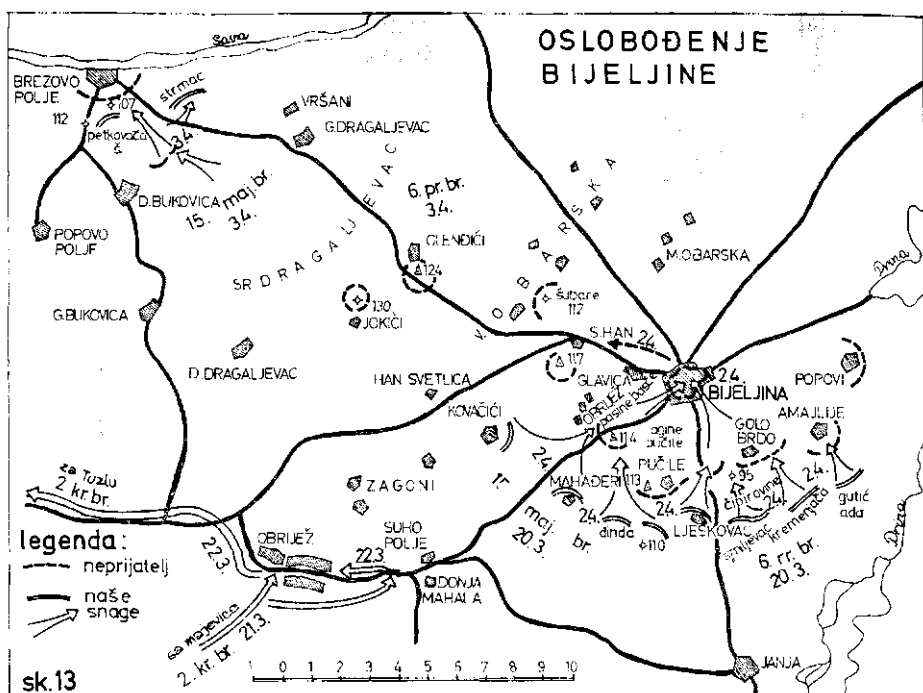
Pošto su četničke grupe sa Majevice počele da ugrožavaju glavnu armijsku saobraćajnicu (Zvornik — Tuzla),

Štab 2. armije naredio je 17. diviziji da se solidno obezbijedi. Istoga dana (13. marta) Stab 17. divizije uputio je 2. krajišku brigadu na prostoriju sela Glumine — Caparde — Memići, a 15. majevička brigada sa tri bataljona smijenila je 2. krajišku brigadu na položaju Rašće (k. 209) — Raješa (k. 166) — sela Jugović — Draginja (k. 143) — Donja Mahala. Jedan bataljon ove brigade ostao je na prostorijsi Gornje Čadavice, sa zadatkom da iz zasjeda napada kolone na komunikaciji Bijeljina — Brezovo Polje. Duž komunikacije Janja — Zvornik i dalje je ostala 6. proleterska brigada, a 1. artiljerijska brigada u 14 časova poslala je iz Simin Hana za Čelić gdje se stavila pod komandu 28. divizije. Inženjerski bataljon sa pontonirskom četom organizovao je i održavao prelaz preko Drine kod Branjeva, a sa pionirskom četom nasipao kolski put od Branjeva do prelaza.

Po padu mraka 15. marta primijećeno je da Nijemci napuštaju položaje u rejonu Janje i počinju povlačenje prema Bijeljini, na što su 6. proleterska i 15. majevička brigada preduzele gonjenje i do zore izbile: prva — sa dva bataljona na liniju Smiljevac — Bubliske — Duge brazde, na kojoj je neprijatelj pružio jak otpor, pa su bataljoni privremeno prešli u odbranu i počeli da se ukopavaju, dok su dva ušla u Janju; druga — sa dva bataljona na liniju Kurjakovac — Prosjek — Džinda, a sa ostala dva bataljona na prostorijsi sela Zagoni — Gornja Čadavica.

OSLOBOĐENJE BIJELJINE

Napuštanjem Janje njemačka 22 divizija se glavnim snagama (16. i 47. pukom) povukla u Brčko, dok su u Brezovom Polju ostali njen inženjerski bataljon sa nešto snaga 12. ustaško-domobranske divizije i zelenokadrovci. Odbranu Bijeljine preuzeo je njen 65. puk, ojačan 3. i 4. divizionom 22. artiljerijskog puka, jednom bojnom 12. ustaško-domobranske divizije, jednim bataljonom Ruskog zaštitnog korpusa i dva bataljona četničkog Majevičkog korpusa. U međuprostoru sela Priboj — Vukosavci — Ražijevo — Bukovica — Obrijež, razbijena po manjim grupama, nalazila se glavnina Majevičkog korpusa.

Spoljnu odbranu Bijeljine, ranije organizovanu na liniji: selo Popovi — selo Amajlije — selo Golo Brdo — selo Patkovača (k. 95) — selo Pučile (t. 113) — Obrijež (t. 114) — Suljin Han (t. 117) — selo Šubare k. 112 — t. 121 — selo Jokići (k. 130), zaposjeo je glavninom 65. puk, sa bataljonom Ruskog zaštitnog korpusa i dva bataljona Majevičkog četničkog korpusa. Uži pojas odbrane, na samim prilazima varoši, grupno je posjela 5. domobranska bojna sa nešto Nijemaca u centru varoši — koji su, pored ostalog, obezbjeđivali i komandanturu. U rejonu komunikacije Glavice — Suljin Han nalazilo se 5—6 lakih oklopnih kola — naoružanih višecijevnim protivavionskim mitraljezima — koja su dejstvovala duž komunikacije Bijeljina — Brezovo Polje, obezbjeđujući saobraćaj.

Poslije bezuspješnog pokušaja da probiju odbranu neprijatelja 17. 18. i 19. marta, 6. proleterska i 15. maje-

vička brigada privremeno su slijedećeg dana prešle u odbranu: 6. proleterska brigada na liniji: Gutić — Kremenjača — Smiljevac — Lješkovac, a 15. majevička brigada na liniji: k. 110 — Džinda — zaselak Muhadžeri — k. 114 — Donja Mahala (k. 133) — zaselak Kovačići. Brigade su isturile po dva bataljona, a jače rezerve za držale u rejonima Janja — Kojčinovac i Suho Polje — Zagoni.

Protjeravši četničke grupe sa komunikacije Zvornik — Caparde — Memići, 2. krajiška brigada nastavila je da ih goni i uništava po selima na sjeveroistočnim padinama Majevice, da bi se 21. marta smjestila sa jednim bataljonom u Janji, a sa dva bataljona u Suhom Polju, gdje se povezala sa 15. majevičkom brigadom, kontrolišući pravac od G. Čađavice. Sa četvrtim bataljonom, razvijenim i organizovanim po grupama, nastavila je da čisti majevička sela od četničkih grupica.

Zbog situacije u Posavini, Stab 2. armije orijentisao je 20. marta na tu prostoriju svoju rezervu (23. diviziju) iz rejona Tuzle, a na njeno mjesto povukao sa fronta 2. krajišku brigadu 17. divizije,³⁴ koja je 22. marta pošla iz

³⁴ Izbijanjem naših snaga u donji tok Bosne, povlačenje Nijemaca iz Bosne postalo je vrlo ugroženo. Da bi što jače obezbijedili ovaj komunikacijski pravac, Nijemci su donijeli odluku da snage naše 2. armije odbace što dalje od rijeke Bosne i Save. U duhu ove odluke 19. marta 22. njemačka divizija sa 47. pukom i dijelom snaga 117. lov. divizije, potpomognuta ustašama, četnicima i zelenim kadrom, napala je iz Brčkog, pravcem: Brka — Bijela — Srnice, a sa 16. pukom preko Žabara u pravcu Gradačca. U isto vrijeme od B. Samca prema Gradačcu upućena je jedna pukovska grupa 117. lovačke divizije, a borbena grupa »Gajger«, sa dijelovima 15. ustaško-domobranske divizije iz Doboja, dolinom Spreče ka Gračanici. U borbama 19. 20. 21. i 22. marta neprijatelj je odbacio naše snage iz Posavine ka padinama Majevice i Trebave i ovladao komunikacijama: Brčko — Bijela — Srnice; Brčko — Zabari — Gradačac — Modriča i Bos. Šamac — Gradačac — Srnice — Gračanica. U dolini Spreče neprijatelj je potisnuo 45. diviziju ka Ozrenu i Trebavi i ovladao Gračanicom. Jedinice 2. armije zadržale su se u odbrani na liniji: 45. divizija ist. od Gračanice — na padinama Ozrena i Trebave; 23. divizija na liniji: Soionica — Topalovići — Bandra (k. 404) — Debelo brdo (k. 484); 28. divizija na liniji: Sandidi — Potočari — Vukelje — Vujičići. Od 23. do 27. marta vođene su uporne borbe sa ciljem da se spriječi prodiranje

Suhog Polja, preko sela: Koraj, Čelić, Lopare, i 23. marta u li časova stigla u Tuzlu, a potom se odmah razmjestila na prostoriji sela Bukinje — Ljepunice — Dobrnja.

Pošto su dobiveni podaci da neprijatelj postepeno napušta Bijeljину, Štab 17. divizije odlučio se za napad. Oko 0.30 časova 27. marta, poslije kraće artiljerijske pripreme, počeo je napad na spoljnu liniju odbrane Bijeljine: 6. proleterska brigada (sa 3 bataljona) na položaj: Amajlije — Golo brdo — Patkovača, a 15. majevička brigada (sa 3 bataljona) na položaj: Agine pučile — Obrijež — Han Svjetlica. I pored vrlo uporne borbe u toku čitave noći (pojedini položaji su po nekoliko puta prelazili iz ruke u ruku), brigade nisu ovladale spoljnom odbranom Bijeljine, pa su se pred zoru povukle na polazne položaje. Neprijatelj ih je napao 30. i 31. marta, ali su one izdržale i povremeno prelazile u protivnapade. Naročitu aktivnost neprijatelj je ispoljavao prema 15. majevičkoj brigadi, pošto mu je ometala saobraćaj od Bijeljine prema Brčkom.

Ojačani 16. puk njemačke 22. divizije uspio je na odsjeku Srnice — Bijela da 28. marta potisne dijelove 23. divizije, prodre duboko preko Majevice i izbije na liniju Golo brdo (k. 719) — Karahum (k. 657) — Lepik (k. 736) — Okresanica (k. 815) — i time otvori pravac ka Tuzli. U toj situaciji Štab 2. armije uputio je 2. krajišku brigadu preko sela Lisovići i Srebrenik, sa zadatkom da čvrsto zatvori komunikaciju i pravac Srebrenik — Tuzla, a istovremeno jednu brigadu 28. divizije preko sela Maoča na Hajdučko brdo (k. 625), radi udara u bok i pozadinu neprijatelja koji se probio na Golo brdo, Lepik i Okresanicu.

U borbama 28, 29. i 30. marta 2. krajiška brigada odbacila je neprijatelja sa Okresanice i Lepika i, u sadejstvu sa 9. brigadom 23. divizije, ovladala južnom ivicom Gornjeg Srebrenika, a sa dva bataljona se postavila na liniji: Golo brdo — Karahum — južni dio Gornjeg Srebrenika (k. 421). Jedan bataljon ostao je na prostoriji Operkovići (k. 717) radi kontrole pravca preko sela Humci

22. divizije i grupe »Gajger« ka Tuzli. *Vojnoistorijski glasnik* 2—3, 1955; članak general-pukovnika Ljuba Vučkovića i pukovnika Dragića Gajevića »Druga armija u završnim operacijama«, str. 166—167.

— Štrpci i Maoča, a jedan bataljon kao rezerva južno od G. Srebrenika (rejon sela Zahirovića).

Ocjenjujući da je napadni elan neprijatelja popustio i da je on, uglavnom, zadržan na cijelom frontu. Štab 2. armije odlučio je da 23. i 28. divizijom i 2. krajiškom brigadom pređe u opšti protivnapad (u toku noći 31. marta i 1. aprila) na njemačku 22. diviziju —• ukliještenu na pravcu Bijela — Srebrenik. Sadejstvujući 23. diviziji, 2. krajiška brigada napala je neprijatelja u Srebreniku i poslije uporne borbe razbila ga i ovladala Srebrenikom,

zatim prešla jednim bataljonom u gonjenje duž komunikacije prema Spionici i u zoru izbila do sela Mustafića. Dalje gonjenje preduzele su jedinice 23. divizije, a cijela 2. krajiška brigada je, kao armijska rezerva, zadržana na široj prostoriji Srebrenika, spremna da sadejstvuje 23. diviziji u Posavini, prema Gradačcu ili Brčkom.

Primijetivši 1. aprila da se neprijatelj na čitavom frontu u Posavini i Semberiji užurbano povlači prema Brčkom i Bosanskom Šamcu, Stab 2. armije je odlučio da nastavi ofanzivna dejstva i što prije ovlada Posavinom i Semberijom. Radi toga je naređeno 17. diviziji da dvjema brigadama likvidira garnizon u Bijeljini, dok je 2. krajiška brigada (armijska rezerva) ostala u širem rejonu Srebrenika. Zapoviješću Štaba 17. divizije (2. aprila) početak napada predviđen je za 22 časa. Šesta proleterska brigada (tri bataljona) trebalo je, sa položaja Gutić ada — Kremenjača — Čipirovine — Ljeskovac, da napadne položaj Amajlije — Patkovača — Agine pučile i prodre u grad, glavnim snagama pravcem Patkovača — centar grada, dok je glavniina 15. majevičke brigade orijentisana pravcem Pašine bašče — centar grada.

Pošto je neprijatelj glavne snage ranije povukao iz Bijeljine prema Brezovu Polju, a na položajima ostavio slabe zaštitničke dijelove (pretežno četnike), 6. proleterska brigada je bez jačeg otpora ušla oko 24 časa u Bijeljinu, prešla u gonjenje i 3. aprila izbila na prostoriju Bijeljina — Obarska — Dragaljevac.³⁵ Osjetivši da je neprijatelj napustio Bijeljinu, 15. majevička brigada nastavila je da prodire duž komunikacije i, poslije jačeg okršaja sa četnicima u rejonu Donje Bukovice, u toku dana napala Brezovo Polje, ali nije uspjela da ga zauzme, pa se zadržala na prostoriji Popovo Polje — Donja Bukovica — Vršani, sa isturenim položajima: sjeverna ivica šume Patkovače (k. 112) — k. 107 — istočno od riječice Gnjice — Strmac.

³⁵ 65. puk 22. divizije povukao se preko Brezova Polja na Brčanski mostobran; ubrzo je upućen na lijevu obalu Save — položaj: Soljani — Drenovci — Durići.